

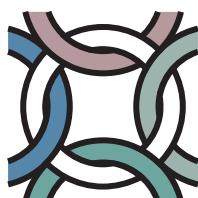
B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Gradanske
Inicijative

MATRICA ZA PRAĆENJE
PODSTICAJNOG OKRUŽENJA
ZA RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA

IZVEŠTAJ ZA SRBIJU

2013

BALKAN
CIVIL
SOCIETY
DEVELOPMENT
NETWORK

Balkan Civil Society Acquis

Jačanje potencijala zagovaranja
i praćenje kapaciteta organizacija civilnog društva

Matrica za praćenje
podsticajnog okruženja
za razvoj civilnog društva

– Izveštaj za Srbiju 2013 –

Beograd, mart 2014.

MATRICA ZA PRAĆENJE PODSTICAJNOG OKRUŽENJA ZA RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA
-- IZVEŠTAJ ZA SRBIJU 2013 -

Izveštaj je pripremljen u okviru projekta Tekovine balkanskog civilnog društva - jačanje potencijala za-govaranja i praćenja i kapaciteta organizacija civilnog društva koji Građanske inicijative sprovode kao članica Balkanske mreže za razvoj civilnog društva (BCSDN). Projekat finansira Evropska unija a BCSDN ga sprovodi u partnerstvu sa Evropskim centrom za neprofitno pravo iz Mađarske i Evropskom mrežom nacionalnih asocijacija civilnog društva (ENNA) sa sedištem u Briselu.

Izdavač:
Građanske inicijative
Trg Nikole Pašića 9/2/9, Beograd
Tel: (381) 011 33 98 939
civin@gradjanske.org

Za izdavača:
Maja Stojanović

Autori:
Dubravka Velat, Maja Stojanović, Dejana Stevkovski, Bojana Selaković

Naslovna strana:
De:work

Prelom:
Dragan Đorđević

Štampa:
Bigraf plus d.o.o, Beograd

Tiraž: 150

Ova publikacija pripremljena je uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Građanskih inicijativa i ni na koji način ne odražava stavove Evropske Unije.

SADRŽAJ

I REZIME.....	5
1. CIVILNO DRUŠTVO I RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA U SRBIJI	5
2. KLJUČNI NALAZI	7
3. KLJUČNE PREPORUKE.....	8
4. O PROJEKTU I MATRICI.....	8
UVOD.....	11
1. O IZVEŠTAJU O PRAĆENJU	11
2. MATRICA ZA PRAĆENJE PODSTICAJNOG OKRUŽENJA ZA RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA	12
3. CIVILNO DRUŠTVO I RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA (CDRAZ) U SRBIJI	13
4. SPECIFIČNE KARAKTERISTIKE I IZAZOVI U PRIMENJIVANJU MATRICE U SRBIJI	20
5. PRIZNANJA I ZAHVALNOST	20
II METODOLOGIJA.....	21
1. PREGLED METODOLOŠKOG PRISTUPA	21
2. UČEŠĆE ZAJEDNICE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA	21
3. NAUČENE LEKCIJE	22
III NALAZI I PREPORUKE.....	23
OBLAST 1: OSNOVNE PRAVNE GARANCIJE SLOBODA	23
OBLAST 2: OKVIR ZA FINANSIJSKU IZVODLJIVOST I ODRŽIVOST ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA	27
OBLAST 3: ODнос НА RELACИЈИ VLADA – ORGANIZACИЈЕ CIVILНОГ DRUŠTVA.....	35
NALAZI I PREPORUKE (TABELARNI PRIKAZ)	41
KORIŠĆENA LITERATURA I KORISNI LINKOVI	64

I REZIME

1. Civilno društvo i razvoj civilnog društva u Srbiji

U Srbiji je pravni okvir za postojanje i funkcionisanje organizacija civilnog društva detaljno uređen. Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama smatraju se savremenim zakonima koji predstavljaju okvir za delovanje neprofitnih organizacija. Proces registracije je dobrovoljan, praćen jasnom, jednostavnom i decentralizovanom procedurom i mogućnostima za registraciju organizacije civilnog društva u roku od samo nekoliko dana i putem interneta, a organizacije civilnog društva imaju slobodu da regulišu interna pitanja putem Statuta. Zakon o volontiranju je još uvek prekodifikovan i tretira volontiranje kao radni odnos, a ne kao privatnu, dobrovoljnu instituciju, što otežava organizacijama civilnog društva u Srbiji da u svom radu angažuju volontere. Novi Zakon o računovodstvu, koji je usvojen u julu 2013, predviđa pojednostavljene procedure, prilagođene OCD, koje će se primenjivati počevši od 2014, te je stoga potrebno učešće organizacija civilnog društva u procesu usvajanja podzakonskih akata. Raspodela javnih (Vladinih) sredstava je regulisana Zakonom o udruženjima i Zakonom o zadužbinama i fondacijama, a uz to je usvojena i posebna uredba u cilju omogućavanja transparentnosti raspodele javnih sredstava na svim nivoima. Međutim, trošenju javnih sredstava i dalje nedostaje transparentnost, a dodatno opterećenje je stvoreno izmenjenim Zakonom o budžetskom sistemu koji sadrži zahtev da organizacije civilnog društva otvaraju račune kod Uprave za trezor, u slučaju da dobijaju sredstva iz javnih izvora.

Udruženja, fondacije i zadužbine koje se bave ostvarivanjem ciljeva od javnog interesa, mogu se direktno baviti ekonomskim aktivnostima. Međutim, organizacije civilnog društva još uvek ne koriste u većoj meri ovu mogućnost zbog nedoslednih tumačenja koja daju organi javne vlasti.

Sloboda okupljanja, iako je generalno regulisana/garantovana, ne primenjuje se uvek, a postoje i slučajevi njenog narušavanja, poput zabrane Parade ponosa.

Za razliku od većine evropskih zemalja, poresko zakonodavstvo u Srbiji ne propisuje bilo kakvo oslobođenje plaćanja poreza na imovinu nad nekretninama za udruženja, fondacije i slične organizacije civilnog društva koje vrše aktivnosti koje su od javnog interesa. Porez u iznosu od 2,5% na poklone za fondacije, zadužbine i udruženja za primljene poklone/ostavštinu ukinut je još 2010. godine, međutim, u praksi proces ukidanja poreza predstavlja područje nejasnoće koje je podložno tumačenju Poreske uprave. U skladu sa Zakonom o porezu na dobit pravnih lica, privrednom društvu, finansijskim organizacijama i drugim subjektima mogu se priznati kao rashod, u iznosu najviše do 5% od ukupnog prihoda, izdaci za zdravstvene, kulturne, obrazovne, naučne, humanitarne, verske i sportske namene, kao i za zaštitu čovekove sredine. Ovo nije u skladu sa konceptom javnog dobra/ineresa, kako je opisano u relevantnim zakonima o organizacijama

civilnog društva (Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama). Zakon ne priznaje individualna dobročina davanja kao osnovu za odbitak poreza.

Državna podrška organizacijama civilnog društva je regulisana Zakonom o udruženjima i Zakonom o zadužbinama i fondacijama koji priznaju aktivnosti koje vrše organizacije civilnog društva za javno dobro/u javnom interesu, kao i Uredbu o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja. Međutim, ne postoji jasna definicija javnog dobra/javnog interesa u povezanim zakonima (Zakon o igrama na sreću, koje predstavljaju značajan izvor javnog finansiranja, mora biti dopunjeno shodno tome, kao i nekoliko poreskih zakona). Sredstva se pružaju isključivo za projekte/programe, ali ne i za institucionalni razvoj organizacija civilnog društva. Ne postoji jedinstveni nacionalni organ/institucija sa ovlašćenjem za raspodelu javnih sredstava organizacijama civilnog društva, niti postoje jasne procedure za učešće organizacija civilnog društva u svim fazama javnog finansiranja. Linija 481 putem koje se raspodeljuje većina državnih sredstava nije diverzifikovana, tako da nije jasno i transparentno koliko novca je namenjeno organizacijama civilnog društva. Kancelarija za saradnju sa organizacijama civilnog društva je uvela skromne fondove koji predstavljaju odgovor na projekte koje finansira EU.

Neformalno obrazovanje se promoviše putem Nacionalne strategije obrazovanja i zakona, i treba da bude uključeno u buduću Nacionalnu strategiju za podsticajno okruženje za organizacije civilnog društva. Građansko obrazovanje je uključeno kao obavezan izborni predmet u nastavni program osnovnih i srednjih škola. Trinaest godina nakon uvođenja građanskog vaspitanje u škole, skorašnje analize ukazuju na neophodnost revizije metodologije izvođenja nastave i nove obuke za nastavnike. U skladu sa izveštajem o proceni koji je napravio Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja (državna institucija), samo 20% nastavnika u osnovnim školama i 50% nastavnika u srednjim školama je prošlo ispravnu obuku za predavanje građanskog obrazovanja.

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije je glavni institucionalni mehanizam za podršku razvoja dijaloga između Vlade Republike Srbije i organizacija civilnog društva. Kancelarija pruža podršku Vladinim institucijama u razumevanju i prepoznavanju uloge organizacija civilnog društva u procesu donošenja odluka. Međutim, postoji tendencija da Kancelarija postane usko grlo, jer je druge institucije koriste kao jedini kanal za komunikaciju između dva sektora. Iako se interakcija između Vlade i organizacija civilnog društva poboljšala tokom poslednjih godina, ovi odnosi još uvek postoje samo u fragmentima i ne postoje strukturisane forme saradnje između ova dva sektora. Treba uspostaviti mehanizam za značajno i blagovremeno uključivanje organizacija civilnog društva u proces donošenja odluka, kao i stvoriti strateški dokument i telo (Savet) za razvoj podsticajnog okruženja za civilno društvo. Većina organizacija civilnog društva bivaju konsultovane u finalnoj fazi oblikovanja nacrtova zakona/politika, bez dobitjanja dovoljno informacija unapred i u trenutku kada su bilo kakve promene gotovo nemoguće. Štaviše, čak i u slučajevima kada su civilno društvo i država sarađivali tokom izrade nacrtova zakona/politika/strategija, verzije nacrtova koje su iznošene pred Skupštinu menjane su bez uzimanja u obzir komentara i predloga organizacija civilnog društva, kao i bez saznanja organizacija civilnog društva o tome da taj zakon formalno ulazi u zakonodavnu proceduru.

Zakon o socijalnoj zaštiti (mart 2011) uvrstio je organizacije civilnog društva kao potencijalne pružaoce usluga, što predstavlja novitet u poređenju sa prethodnim zakonom i može imati značajan uticaj na rad i održivost organizacija civilnog društva koje su uključene u oblast socijalne zaštite. Analiza primene Zakona o socijalnoj zaštiti¹ je dokazala da ni organizacije civilnog društva ni korisnici usluga nisu dovoljno upoznati sa svim novinama i mogućnostima koje predviđa ovaj Zakon (pluralitet pružalaca usluga, novi sistem kvaliteta usluga, naglašenija uloga korisnika, decentralizacija individualnih novih usluga i dodatna institucionalna zaštita, povećan broj korisnika i drugo), metodom primene individualnih pravnih rešenja i očekivanim rezultatima za usluge i korisnike. Novi Zakon o javnim nabavkama predviđa da su udruženja i svi drugi subjekti obavezni da učestvuju na javnom tenderu koji se objavljuje u cilju nabavke određenih usluga, što stavlja organizacije civilnog društva u tešku poziciju pošto su one obavezne da podnesu finansijske ili bankarske garancije za tendere iznad određene granice. U praksi, ovo gotovo da predstavlja „nemoguću misiju“ za udruženja, mala preduzeća i institucije socijalne zaštite, jer one generalno ne poseduju nikakvu imovinu, finansiraju se putem projekata i ne poseduju druge vrste bankarskih garancija. Primarni mehanizam za razvoj lokalnih socijalnih usluga koji je predviđen Zakonom o socijalnoj zaštiti je obesmišljen ovom odredbom i potencijalni akteri koji bi mogli pružiti usluge unapred su diskreditovani. Stoga je potrebno uvođenje ugovaranja nabavke usluga socijalne zaštite (social contracting).

2. Ključni nalazi

Ključni nalazi iz Matrice za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Srbiji 2013. sažeti su u narednoj tabeli.

Br.	Glavnih 6 nalaza iz izveštaja	Referenca	
1	lako su slobode okupljanja i izražavanja garantovane svima, organi javne vlasti ih ne primenjuju uvek.	Oblast	1
		Podoblast	1.2
2	Status javnog interesa nije jasno definisan; poreski sistem nije povoljan za organizacije civilnog društva; Poreska uprava nedosledno primenjuje zakone i propise.	Oblast	2
		Podoblast	2.1
3	Državna podrška nije dovoljno transparentna, organizacije civilnog društva nisu uključene u određivanje prioriteta i izradu programa, linija 481 nije diverzifikovana.	Oblast	2
		Podoblast	2.2
4	Građansko obrazovanje još uvek nije obavezan predmet za sve učenike u osnovnim i srednjim školama. Kvalitet izvođenja nastave je na veoma niskom nivou.	Oblast	2
		Podoblast	2.3
5	Postoji strateški pristup unapređivanju saradnje na relaciji država – organizacije civilnog društva i razvoju organizacija civilnog društva; organizacije civilnog društva su sporadično uključene u donošenje odluka, u finalnim fazama, bez dobijanja povratnih informacija o njihovim predlozima/komentarima..	Oblast	3
		Podoblast	3.1
		Podoblast	3.2
6	Nema podsticaja za organizacije civilnog društva u pogledu pružanja usluga koje su odobrene organizacijama civilnog društva.	Oblast	3
		Podoblast	3.3

¹ <https://docs.google.com/a/gradjanske.org/file/d/0B3GsycnrBBm-ZkI1bFYyQUU2bUE/edit>

3. Ključne preporuke

Ključne preporuke za unapređenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Srbiji za čiju će realizaciju Građanske inicijative u budućnosti zalogati sažete su u donjoj tabeli.

Br.	Glavnih 6 preporuka za reformu	Referenca	
1	Zagovaranje konzistentne primene ustavnih prava koja se odnose na slobodu okupljanja i izražavanja od strane organa javne vlasti, na primer u slučaju ponovljene zabrane Parade ponosa ili drugih sličnih događaja i okupljanja.	Oblast	1
		Podoblast	1.2
2	Definisanje statusa javnog dobra i harmonizacija različitih zakona; poboljšanje poreskog sistema kako bi bio povoljniji za organizacije civilnog društva; jačanje kapaciteta poreske uprave za razumevanje specifičnih karakteristika organizacija civilnog društva.	Oblast	2
		Podoblast	2.1
3	Poboljšanje transparentnosti državne podrške, uvođenje boljih propisa i povećanje učešća organizacija civilnog društva u pravljenju programa, posebno na lokalnom nivou.	Oblast	2
		Podoblast	2.2
4	Zagovaranje poboljšanja kvaliteta predmeta građanskog vaspitanje u osnovnim i srednjim školama od strane obrazovnih organa; uspostavljanje građanskog obrazovanja kao obaveznog predmeta; poboljšanje i razvoj profesionalnih kompetencija nastavnika građanskog obrazovanja.	Oblast	2
			2.3
5	Usvajanje nacionalne strategije za podsticajno okruženje za organizacije civilnog društva i uspostavljanje veća za organizacije civilnog društva; usvajanje smernica/propisa za učešće organizacija civilnog društva u procesima donošenja odluka uz postojanje jasnih kriterijuma.	Oblast	3
		Podoblast	3.1
6	Zagovaranje za uvođenje ugovora za nabavku usluga socijalne zaštite (social contracting)	Oblast	3
		Podoblast	3.3

4. O projektu i Matrici

Ovaj Izveštaj o praćenju predstavlja deo aktivnosti u okviru projekta "Tekovine balkanskog civilnog društva – jačanje potencijala zagovaranja i praćenja i kapaciteta organizacija civilnog društva", koji finansiraju EU i Balkanski fond za demokratiju. Izveštaj o praćenju je prvi izveštaj ove vrste koji se objavljuje na godišnjoj osnovi tokom najmanje dvogodišnjeg trajanja ovog projekta. Praćenje je zasnovano na Matrici za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva (CDRaz) koju su razvili Balkanska mreža za razvoj civilnog društva (BCSDN) i Evropski centar za neprofitno pravo (ECNL). On predstavlja deo serije izveštaja za 8 država Zapadnog Balkana i Tursku². Regionalni izveštaj o praćenju je takođe dostupan i on pruža rezime nalaza i preporuka za sve države i mrežnu platformu koja nudi pristup podacima o praćenju po državama i podoblastima.

Matrica za praćenje predstavlja glavne principe i standarde čije je postojanje identifikovano kao krucijalno kako bi se pravno okruženje posmatralo kao okruženje koje pruža podršku i podsticaj radu organizacija civilnog društva. Matrica je organizovana oko tri oblasti, od kojih je svaka dalje podeljena na podoblasti:

² Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Turska

(1) Osnovne pravne garancije sloboda; (2) Okvir za finansijsku izvodljivost i održivost organizacija civilnog društva; (3) Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva. Principi, standardi i indikatori su formulisani uz uzimanje u obzir trenutnog stanja razvoja i diverziteta u državama Zapadnog Balkana i u Turskoj. Oni se oslanjaju na međunarodno garantovane slobode i prava i najbolje regulatorne prakse u Evropskoj uniji i evropskim državama. Cilj Matrice je definisanje optimalne željene situacije za efikasno funkcionisanje i razvoj civilnog društva, dok istovremeno ona ima za cilj postavljanje realističnog okvira koji organi javne vlasti mogu slediti i primenjivati. Imajući u vidu činjenicu da glavni izazovi leže u primeni, indikatori su definisani tako da prate situaciju na nivou pravnog okvira i praktične primene.

UVOD

1. O Izveštaju o praćenju

Sažeti prikaz Izveštaja o praćenju.

Građanske inicijative (GI) imaju osamnaestogodišnje iskustvo u promovisanju građanskog društva, demokratije i građanskog učešća u Srbiji. Kao vodeći akter u oblasti civilnog društva u Srbiji, Građanske inicijative imaju misiju jačanja civilnog društva kroz praćenje, edukaciju i obuku, promovisanje demokratije i podržavanje aktivnog učešća građana. Organizacija je posebno stručna u oblastima građanskog učešća, ljudskih prava i omladinske politike i omladinskog rada. Građanske inicijative su doprinele razvoju civilnog društva sproveđenjem kampanja zagovaranja povoljnijih zakona u vezi sa organizacijama civilnog društva. Glavna dostignuća Građanskih Inicijativa tokom poslednjih godina mogu biti sažeta na sledeći način:

- Građanske inicijative su predvodile brojne kampanje zagovaranja, jačanja kapaciteta sektora za uticanje na donošenje odluka na svim nivoima, sa specijalnim fokusom na mlade kao ključne agente promene;
- Inicirale su i doprinele uspostavljanju državnih i Vladinih institucija, uključujući Ministarstvo omladine i sporta i Kancelariju za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije;
- Ojačana saradnja između Vlade, organizacija civilnog društva i privrede, sa institucionalnim mehanizmima za saradnju između Vlade, organizacija civilnog društva i uspostavljanje novih institucija;
- Poboljšanje podsticajnog okruženja za organizacije civilnog društva tako da organizacije civilnog društva mogu efikasno zagovarati pitanja u vezi sa reformom.

Projektni tim Građanskih inicijativa je koordinirao i pripremio Izveštaj o praćenju za Srbiju. Izveštaj procenjuje podsticajno okruženje za razvoj civilnog društva u Srbiji tokom protekle 4 godine (od 2009, kada je usvojen novi Zakon o udruženjima). Izveštaj je zasnovan na aktivnostima i iskustvima organizacija civilnog društva i pruža detaljne informacije o uslovima u zakonodavstvu i praksi za ključne oblasti. Izveštaj o praćenju za Srbiju je zasnovan na proceni situacije u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji 2011, dobijenoj putem sproveđenja opsežnog desk istraživanja, organizovanja fokus grupa, uključivanja konsultacija, upitnika i intervjua sa organizacijama civilnog društva i neformalnim grupama.

Izveštaj se odnosi na organizacije civilnog društva koje su registrovane u Agenciji za privredne registre Republike Srbije u skladu sa Zakonom o udruženjima i Zakonom o zadužbinama i fondacijama, kao i na neformalne grupe koje nisu formalno registrovane, ali postoje u velikom broju i značajne su, posebno u malim lokalnim zajednicama.

2. Matrica za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva

Izveštaj o praćenju predstavlja deo aktivnosti u okviru projekta „Tekovine balkanskog civilnog društva – jačanje potencijala zagovaranja i praćenja i kapaciteta organizacija civilnog društva“ koji finansiraju EU i Balkanski fond za demokratiju (BTD). Ovaj Izveštaj o praćenju je prvi izveštaj ove vrste koji će biti objavljivan na godišnjem nivou tokom najmanje 2 godine trajanja ovog projekta. Praćenje je zasnovano na Matrici za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva (CDRaz). Ovaj izveštaj je deo niza izveštaja koji se odnose na 8 država Zapadnog Balkana i na Tursku³. Regionalni izveštaj o praćenju je takođe dostupan i on rezimira nalaze i preporuke za sve države, a mrežna platforma koja nudi pristup podacima o praćenju za svaku državu i podoblast će biti dostupna od marta 2014.

Matrica za praćenje sadrži glavne principe i standarde čije je postojanje identifikovano kao kručijalno u cilju posmatranja pravnog okruženja kao okruženja koje pruža podršku i podsticaj radu organizacija civilnog društva. Ona ističe činjenice da je podsticajno okruženje kompleksan koncept koji uključuje razne oblasti i zavisi od nekoliko faktora i faza razvoja društva i sektora civilnog društva.

Matrica je organizovana oko tri oblasti koje su dalje podeljene u podoblasti:

1. Osnovne pravne garancije sloboda;
2. Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva;
3. Odnos na relaciji Vada – organizacije civilnog društva.

Matrica nema za cilj prihvatanje svih pitanja u vezi sa podsticajnom okolinom, ona pre ističe ona pitanja koja su stručnjaci obeležili kao najznačajnija za države u kojima rade. Stoga su, standardi i indikatori formulisani uz uzimanje u obzir trenutnog stanja razvoja i raznolikosti u državama Zapadnog Balkana i Turskoj. Oni su uobičaćeni iz iskustava organizacija civilnog društva u ovim zemljama u pogledu pravnog okruženja, kao i praksi i izazova u primeni Matrice. Razvoj principa, standarda i indikatora rađen je uz razmatranje međunarodno garantovanih sloboda i prava i najboljih regulatornih praksi na nivou Evropske unije i evropskih zemalja.

Ove oblasti su definisane ključnim principima koji su dalje razrađeni specifičnim standardima. Standardi su dalje objašnjeni putem indikatora, kako bi se lokalne organizacije civilnog društva, donatori ili druge zainteresovane strane podstakle da preispituju i prate pravno okruženje i prakse u njegovoј primeni. Celokupna Matrica je dostupna u odeljku VI – Nalazi i preporuke.

Razvoj Matrice za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj organizacija civilnog društva je predstavlja deo zajedničkog napora stručnjaka iz organizacija civilnog društva i praktičara iz Balkanske mreže za razvoj civilnog društva, članova i partnera, uz stručnu i stratešku podršku

Opšti cilj ovog projekta je jačanje temelja za pitanja praćenja i zagovaranja za teme koje se odnose na podsticajno okruženje i održivost civilnog društva na nivou regionalne i zemlje i jačanje struktura za integraciju i učešće organizacija civilnog društva u politici prema EU i procesu pristupanja na nivou Evrope i države.

³ Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Turska.

ECNL-a. Jedanaestočlani stručni tim je spojio raznovrsna znanja i iskustva, kako pravna tako i praktična, koja su specifična za neprofitni sektor i organizacije civilnog društva, a tim je okupio stručnjake iz 10 balkanskih država. Rad na Matrici je uključivao radne sastanke i rad stručnjaka iz Mreže, koji je potom pažljivo proučavan od strane stejkholderskih fokus grupa i tokom javnih konsultacija. Rad na razvoju Matrice su podržali USAID, Pact. Inc. i ICNL, u okviru Programa za podsticajno pravno okruženje (LEEP)/Subvencija za pravne inovacije i Balkanski fond za demokratiju (BTD).

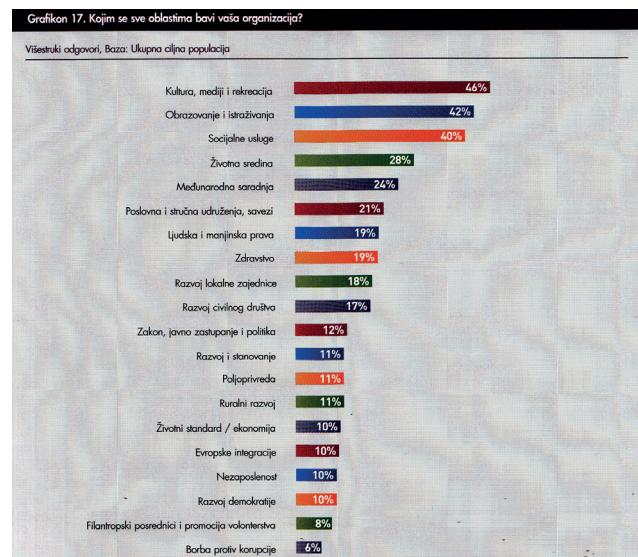
3. Civilno društvo i razvoj civilnog društva (CDRaz) u Srbiji

Prema podacima Agencije za privredne registre (APR), koja je zadužena za vršenje registracije organizacija civilnog društva, u Srbiji je 25. novembra 2013. godine bilo registrovano 21.463 udruženja i 495 fondacija i zadužbina. U pogledu aktivnih organizacija civilnog društva, prema zvaničnom izveštaju APR-a, 15.157 udruženja i 371 fondacija i zadužbina je podnelo finansijske izveštaje za 2012⁴. Civilni sektor u Srbiji se veoma razlikuje prema primarnoj oblasti delatnosti, datumu osnivanja, veličini, budžetu i geografskoj oblasti. Ove razlike utiču na organizacioni nivo njihovog razvoja, te treba koristiti različite strategije i pristupe kako bi se ispunile te potrebe. Sektor organizacija civilnog društva je relativno mlađ, većina organizacija je osnovana posle 2000. godine. Visok nivo tehničkih, administrativnih i menadžerskih kompetencija, kao i kapacitet za zagovaranje, vođenje društvenih kampanja i vođenje dijaloga o politikama uglavnom je prisutan kod organizacija civilnog društva koje su uspostavljene tokom 90-ih godina i na početku 2000-ih. Procena Građanskih inicijativa⁵ o sektoru organizacija civilnog društva u 2011. (donji grafikon) pokazuje da se većina organizacija (46%) bavi kulturom, medijima i rekreacijom, dok se nešto manji procenat bavi obrazovanjem i istraživanjem (42%), socijalnim uslugama (40%), ekologijom (28%), i drugim. Najmanji procenat organizacija je uključen u borbu protiv korupcije (samo 6%). Organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima kulture, medija i rekreacije istovremeno se bave obrazovanjem i istraživanjem (44%), kao i međunarodnom saradnjom (30%). Među organizacijama civilnog društva koje se bave obrazovanjem i istraživanjem, veliki broj organizacija se takođe bavi i kulturom, medijima i rekreacijom (39%), socijalnim uslugama i međunarodnom saradnjom (27% za svaku oblast). Organizacije civilnog društva koje se bave socijalnim uslugama se često bave i zdravstvenom negom, i obrnuto, dok se organizacije civilnog društva koje su uključene u oblast kreiranja/izmene zakona, zagovaranja i politike često bave ljudskim pravima i pravima manjina (75%) ili obrazovanjem i istraživanjem (55%). Tokom poslednje dve godine registrovano je 600 organizacija civilnog društva, što čini skoro 30% od ukupnog broja. O njima se zna veoma malo i može se samo nagađati o njihovim kapacitetima, strukturi i oblastima interesovanja.

4 Izveštaj o finansijskim podacima neprofitnih institucija institucija u Srbiji u 2012, Agencija za privredne registre, 2013.

5 Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011, Građanske inicijative, 2011 . Ovo istraživanje je podržala Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) u okviru programa „Inicijativa javnog zagovaranja civilnog društva“, koji sprovodi Institut za održive zajednice.

Prema podacima APR-a, 2012. je bilo 7.304 zaposlenih osoba sa punim radnim vremenom u udruženjima. Podaci iz Analize Građanskih inicijativa iz 2011. pokazuju da je više od 500 osoba bilo angažovano preko ugovora o radu na određeno vreme ili honorarno, uz više od 150.000 volontera i stotine hiljada članova. Iako većina organizacija civilnog društva tvrdi da razume važnost dugoročnog planiranja, praksa strateškog planiranja/programiranja u okviru organizacionih snaga i predviđenih mogućnosti u radnom okruženju retko se primenjuje. Praćenje i ocenjivanje su još uvek na niskom nivou, pri čemu većina organizacija civilnog društva vrši internu ocenu projekata i/ili organizacionog rada, sakupljajući neformalne povratne informacije od svojih korisnika. Angažovanje spoljnih procenjivača je retko i obično do njega dolazi nakon zahteva donatora. Popravljaju se analitički kapaciteti sektora, neophodni za obezbeđivanje osnove za efikasno zagovaranje i vođenje dijaloga o politici. Kapaciteti su još uvek najjači kod potpuno profesionalnih organizacija u većim gradovima, koje su već pozicionirane i priznate po specifičnim pitanjima. Kapacitet lokalnih organizacija civilnog društva je građen putem obuka i malih grantova, kako bi sprovođile istraživanja i analize koje treba da omoguće promenu politike. Gotovo sve organizacije civilnog društva u Srbiji rutinski sarađuju sa drugim organizacijama civilnog društva. Partnerstva postaju sve zastupljenija praksa u sektoru, iako i dalje nema dovoljno komunikacije i razmene ideja, informacija i inicijativa između organizacija civilnog sektora. Umrežavanje je očiglednije, uz postojanje najmanje 100 funkcionalnih mreža, bilo na nacionalnom, bilo na lokalnom nivou. Male i velike organizacije civilnog društva su posebno svesne toga da umrežavanje poboljšava kvalitet rada i omogućava pristup informacijama i resursima. Organizacije civilnog društva, takođe, sve češće formiraju međusektorska partnerstva sa lokalnim samoupravama i državnim institucijama. Takva društvena partnerstva postaju popularan način prijavljivanja za sprovođenje projekata koje finansira EU i predstavljaju obostranu korist za partnere. Finansijska stabilnost organizacija civilnog društva je generalno slaba. Većina organizacija civilnog društva u Srbiji se konstantno suočava sa finansijskom nestabilnošću, a situacija se nije promenila tokom proteklih nekoliko godina. Neprekidna neadekvatnost državnih sredstava koja su dostupna određenom broju aktivnih organizacija civilnog društva i loš finansijski okvir u kome organizacije civilnog društva rade, zasigurno su doprineli ovoj situaciji. Uz to, uprkos blagom porastu saradnje sa preduzećima, organizacije civilnog društva su učinile malo toga kako bi se adaptirale na promene u donatorskom okruženju i na smanjenu dostupnost međunarodnih izvora finansiranja. Usled navedenog, neophodno je preusmeravanje na domaće izvore finansiranja.

Stanje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Srbiji

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije je glavni institucionalni mehanizam za pružanje podrške razvoju dijaloga između Vlade Republike Srbije i organizacija civilnog društva. Kancelarija pruža podršku Vladinim institucijama u razumevanju i prepoznavanju uloge organizacija civilnog društva u procesima donošenja odluka. Istovremeno, postoji pretnja da će Kancelarija postati usko grlo, što znači da je druge državne institucije upotrebljavaju kao jedini kanal za komunikaciju i saradnju sa organizacijama civilnog društva, umesto uspostavljanja direktnе komunikacije sa OCD. Pravni okvir za postojanje i funkcionisanje organizacija civilnog društva u Srbiji detaljno je uređen. Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama smatraju se savremenim zakonima koji pružaju okvir za neprofitne organizacije. Novi Zakon je smanjio broj osnivača sa 10 na najmanje tri osobe, uključujući maloletnike koji su stariji od 14 godina, uveo je mogućnosti da pravna lica mogu biti osnivači. Zakon je dozvolio uspostavljanje neformalnih udruženja, pri čemu neko udruženje, ukoliko želi da dobije status pravnog lica, mora biti registrovano u APR-u (Agencija za privredne registre Republike Srbije), i, prema tome, učestvuje u pravnom prometu. Zakon propisuje da udruženja mogu sticati imovinu iz prihoda od članarina, donacija, finansijskih subvencija i dr., kao i iz državnog budžeta za aktivnosti od javnog interesa. Po prvi put, izričito je pomenuto da organizacije civilnog društva mogu obavljati i privrednu delatnost kako bi ostvarile svoje ciljeve. Zakon je takođe uveo i mogućnost registrovanja stranih udruženja. Prema Zakonu o zadužbinama i fondacijama, zadužbina takođe može biti osnovana radi ostvarivanja dobročinog ostvarivanja opštakorisnog cilja ili privatnog interesa (koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom). Štaviše, novi Zakon propisuje da nije potrebno odobrenje relevantnog organa vlasti za uspostavljanje fondacije/zadužbine, ali da one imaju slobodu da odlučuju o svojim ciljevima, da regulišu svoja interna pitanja u skladu sa svojim statusima. One su obavezne da se registriraju u APR-u i postanu pravna lica, ali to ne predstavlja proces odobrenja. Novi Zakon o računovodstvu, koji je usvojen u julu 2013, predviđa pojednostavljene procedure, prilagođene organizacijama civilnog društva, koje će se primenjivati od 2014, usled čega je potrebno učešće organizacija civilnog društva u usvajanju podzakonskih akata.

Proces registracije udruženja je jednostavan i decentralizovan i pruža mogućnost registracije organizacija civilnog društva u roku od nekoliko dana i mogućnost registracije na mreži.

Raspodela/dodela javnih (Vladinih) sredstava je regulisana Zakonom o udruženjima i Zakonom o zadužbinama i fondacijama, koji propisuju da Vlada treba da finansira programe koji su u javnom interesu, kako je definisano ovim zakonima. Posebna uredba je usvojena kako bi se obezbedila transparentnost raspodele javnih sredstava na svim nivoima. Međutim, organi vlasti još uvek ne poštuju u potpunosti ove odredbe i, uprkos pozitivnim trendovima tokom poslednjih nekoliko godina, Vladinom finansiranju organizacija civilnog društva (više od 27 miliona evra u 2011. i 70 miliona evra u 2012.⁶) nedostaje transparentnost, posebno na lokalnom nivou.

Još uvek ima mnogo posla koji treba obaviti u oblasti pravnog i regulatornog okruženja: prvo, postojeće zakonodavstvo nije prilagođeno tako da prepozna promene koje su nastale usled

6 Godišnji zbirni izveštaj o utrošku sredstava koja su kao podrška programskim aktivnostima obezbeđena i isplaćena udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva iz sredstava budžeta Republike Srbije u 2011 i 2012, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom.

usvajanja Zakona o udruženjima i Zakona o zadužbinama i fondacijama (na primer, Zakon o igrama na sreću treba izmeniti shodno navedenom). Zakon o udruženjima (član br. 38) definiše programe od javnog interesa kao programe u oblasti: socijalne zaštite, boračko-invalidske zaštite, zaštite lica sa invaliditetom, društvene brige o deci, zaštite interna raseljenih lica sa Kosova i Metohije i izbeglica, podsticanja nataliteta, pomoći starima, zdravstvene zaštite, zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava, obrazovanja, nauke, kulture, informisanja, zaštite životne sredine, održivog razvoja, zaštite životinja, zaštite potrošača, borbe protiv korupcije, kao i u oblasti humanitarnih programa i drugih programa u kojima udruženje isključivo i neposredno sledi javne potrebe. Prema Zakonu o zadužbinama i fondacijama (član br. 3), „ostvarivanje javnog interesa obuhvata aktivnosti usmerene na promovisanje i zaštitu ljudskih, građanskih i manjinskih prava, promovisanje demokratskih vrednosti, evropskih integracija i međunarodnog razumevanja, održivi razvoj, regionalni razvoj, ravopravnost polova, unapređenje socijalne i zdravstvene zaštite, promovisanje i unapređenje kulture i javnog informisanja, promovisanje i popularizaciju nauke, obrazovanja, umetnosti i amaterskog sporta, unapređivanje položaja osoba sa invaliditetom, brigu o deci i mladima, pomoći starima, zaštitu životne sredine, borbu protiv korupcije, zaštitu potrošača, zaštitu životinja, humanitarne i druge aktivnosti kojima zadužbine i fondacije ostvaruju opštekorisne ciljeve odnosno interesu⁷“. Zakon o igrama na sreću⁷ (član br. 7) predviđa da se javni interes u oblasti organizovanja igara na sreću sprovodi posebno putem obezbeđivanja sredstava za svrhe iz člana br. 5 ovog Zakona: „Deo sredstava koji je prihod budžeta Republike Srbije u iznosu od 40% (u daljem tekstu: namenska primanja budžeta), koristi se za finansiranje Crvenog krsta Srbije, organizacija osoba sa invaliditetom i drugih udruženja čiji je cilj unapređenje socijalno-ekonomskog i društvenog položaja osoba sa invaliditetom i drugih lica u stanju socijalne potrebe, ustanova socijalne zaštite, sporta i omladine, lokalne samouprave i lečenja retkih bolesti“.

Načine i kriterijume za raspodelu/dodelu sredstava koja su namenjena finansiranju subjekata i njihovih svrha uspostavljaju relevantna Ministarstva. Predloženo je da se procenat izdvajanja poveća na 50% i da se u krug namena koje su propisane čl. 5. i 18. Zakona uvrste i kultura, kao i udruženja koja doprinose razvoju civilnog društva.

Udruženja, fondacije i zadužbine koje ostvaruju ciljeve koji su u javnom interesu mogu se direktno angažovati u ekonomskim aktivnostima; međutim, organizacije civilnog društva još uvek ne koriste značajnije ovu mogućnost zbog različitih tumačenja. Zakon o volontiranju je još uvek previše kodifikovan i tretira volontiranje kao radni odnos, a ne kao privatnu, dobrovoljnu instituciju, što otežava organizacijama civilnog društva u Srbiji da angažuju volontere u svom radu. Ovo nameće visoke administrativne troškove i opterećenja za organizatore volontiranja, dok su, u isto vreme, neki članovi ovog zakona suprotni Ustavu i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, pošto zahtevaju od organizacija civilnog društva koje su već registrovane da se ponovo registruju kao organizatori u Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike. Uz to, postoje indicije da se Zakon zloupotrebljava od strane poslodavaca koji angažuju mlade, obrazovane ljudi koji traže zaposlenje. Govoreći o porezu na imovinu, zakoni Srbije (Zakon o porezu na imovinu) ne predviđaju bilo kakvo oslobođanje od plaćanja imovinskog poreza na nekretnine za

⁷ Zakon o igrama na sreću, Službeni glasnik, br. 88/2011, 93/2012

udruženja, fondacije i slične organizacije civilnog društva koje vrše aktivnosti koje su u javnom interesu. Organizacije civilnog društva plaćaju imovinski porez na nekretnine – u najvećem opsegu na nekretnine u Republici Srbiji koje se nalaze u njihovom vlasništvu, a uglavnom uključuju poslovne prostore za vršenje aktivnosti. Neophodna je izmena Zakona o porezu na dobit pravnih lica, tako da se prošire oslobođanja od plaćanja imovinskog poreza na nekretnine koje poseduju udruženja, fondacije i zadužbine, ukoliko su te nekretnine predviđene i korišćene isključivo za vršenje aktivnosti koje služe opštem/javnom interesu zbog kog su ta udruženja, fondacije i zadužbine osnovani.

Porez od 2,5% na poklone za fondacije, zadužbine i udruženja za poklone/ostavštinu koja je dobijena je ukinut 2010, pod uslovom da su ispunjeni određeni kriterijumi. Međutim, u praksi proces ukidanja poreza predstavlja nejasnu oblast, podložnu tumačenju Poreske uprave. Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica, privrednim društvima, finansijskim organizacijama i drugim subjektima mogu se priznati izdaci za zdravstvene, kulturne, obrazovne, naučne, humanitarne, verske i sportske namene, kao i za zaštitu čovekove sredine i davanja učinjena ustanovama socijalne zaštite, osnovanim u skladu sa zakonom koji uređuje socijalnu zaštitu, kao rashod u iznosu najviše do 5% od ukupnog prihoda. Navedeno nije u skladu sa konceptom javnog interesa, kako je opisano u relevantnim zakonima o organizacijama civilnog društva.

Situacija finansiranja sektora organizacija civilnog društva u Srbiji je teška, te je neophodno strateško razmišljanje o budućnosti finansiranja organizacija civilnog društva u Srbiji sa posebnim fokusom na domaće izvore, u kontekstu integracija u EU. Ukupan iznos finansijske podrške koju civilnom društvu pruža poslovni sektor je teško proceniti, pošto još uvek ne postoji sistematsko praćenje korporativne podrške. U poslednje dve godine interakcije između Vlade i organizacija civilnog društva su se poboljšale. Čini se da je država spremnija da uključi civilno društvo, posebno u pregovaračkom procesu i u vezi sa temama koje su u interesu državne administracije. SEKO mehanizam je uspostavljen 2011. i on omogućava organizacijama civilnog društva da učestvuju u programiranju instrumenata za pretpriступnu pomoć. U pogledu kvaliteta, on je još uvek više formalan a manje uticajan, i različiti nacionalni organi vlasti ga neuvednačeno primenjuju. Godine 2013, Vlada je promenila svoj Poslovnik o radu u delu koji se odnosi na javna slušanja i javne rasprave dodavši slučajeve u kojima su javna slušanja i rasprave obavezni. Napravljen je nacrt smernica za učešće zainteresovane javnosti u procesima donošenja odluka. Iako relativno veliki broj organizacija civilnog društva sarađuje sa lokalnim vlastima, ova praksa je neuvednačena i često se ili odnosi na veze političkih partija ili su je nametnuli strani donatori, što takođe rezultira različitim nivoom zadovoljstva ovakvom saradnjom. Oblast socijalne zaštite je i dalje dominantna oblast u kojoj se ostvaruje saradnja.

- *Faktori koji podržavaju ili ometaju razvoj organizacija civilnog društva (imidž, receptivnost javnosti, politička situacija, kultura)*

Imidž civilnog društva se popravlja, iako je još uvek negativan na mnogo načina. Ovo je rezultat brojnih faktora, uključujući fundamentalan nedostatak razumevanja javnosti u pogledu značenja termina „nevladina organizacija”, nasleđen iz devedesetih godina, zatim nedostatak javnog priznanja diverziteta/raznolikosti organizacija civilnog društva i njihovih aktivnosti, uključujući i nedostatak priznanja doprinosa organizacija civilnog društva promenama u društvu u Srbiji od strane vlasti, kao i loše izveštavanje medija. Organizacije civilnog društva nisu uspele da povećaju direktni kontakt sa građanima; štaviše, oskudne veštine civilnog društva u oblasti odnosa sa javnošću doprinose sveukupnom lošem imidžu sektora. Tokom poslednjih nekoliko godina, javnost više ne izjednačava organizacije civilnog društva sa vođama nacionalnih organizacija civilnog društva. Uz to, 2012. godine novi lideri organizacija civilnog društva su se istakli putem učešća u debatama na nacionalnim televizijama i kao komentatori na vodećim internet sajtovima. Javnost sada bolje razume rad organizacija civilnog društva u Srbiji. U prethodnom periodu javnost je prevashodno povezivala organizacije civilnog društva sa pitanjima ratnih zločina, kontroverznim temom koja i danas pravi podele u srpskom društvu. Danas javnost prepoznaće raznovrsne lokalne akcije, humanitarne aktivnosti, inicijative za ekonomski razvoj i druge napore kao aktivnosti organizacija civilnog društva koje pozitivno utiču na imidž celokupnog sektora. Vlada i predstavnici poslovnog sektora, sa druge strane, češće prepoznaće individualne lidere organizacija civilnog društva, a ne same organizacije civilnog društva. Njihova percepcija kredibiliteta lidera OCD je ključna u određivanju da li će Vlada ili preduzeće sarađivati sa određenom organizacijom civilnog društva. Kao rezultat navedenog, neke manje i mlađe organizacije se osećaju isključenim iz komunikacije sa organima vlasti i privredom. Organizacije civilnog društva i mediji prepoznaće potrebu izgradnje kapaciteta civilnog sektora za odnose sa javnošću. Izveštavanje lokalnih/regionalnih medija se značajno razlikuje od izveštavanja nacionalnih medija. Organizacije civilnog društva koje se nalaze izvan prestonice definitivno prolaze kroz poteškoće u saradnji sa nacionalnim medijima i sadržaj njihovog izveštavanja (ukoliko postoji) je nezadovoljavajući. Izveštaji javnog servisa o radu organizacija civilnog društva su neubedljivi, a položaj organizacija civilnog društva u programu koji emituje javni servis nije mnogo povoljniji u odnosu na medije u privatnom vlasništvu⁸.

Javno priznanje diverziteta/raznolikosti organizacija civilnog društva i njihovih aktivnosti promoviše Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije, dok na lokalnom nivou postoji trend osnivanja organizacija civilnog društva od strane političkih stranaka, što menja percepciju o civilnom sektoru. Organizacije civilnog društva treba još da rade sa svojim korisnicima. Anketa iz 2011. o statusu sektora pokazuje da organizacije civilnog društva nisu u potpunosti svesne potrebe za promenom u ovoj oblasti: u procenjivanju ključnih problema u pogledu njihove održivosti, saradnja sa medijima se opaža kao pitanje koje nije veoma problematično (57%), a negativna percepcija od strane građana je označena kao najmanje problematična (55%).⁹

⁸ USAIDIndeks održivosti OCD, 2013.

⁹ Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011, Građanske inicijative, 2011.

- *Istorijske digresije o stanju razvoja civilnog sektora u državi (u meri u kojoj su potrebne da bi čitaoci razumeli nalaze ili trenutnu situaciju koja je opisana)*

Rezultati istraživanja Građanskih inicijativa koji su predstavljeni ovde pokazuju da je sektor organizacija civilnog društva relativno mlad, jer je većina organizacija osnovana posle 2000, dok je samo četvrtina organizacija osnovana pre 1990. Većina organizacija civilnog društva se nalazi u Vojvodini, zatim u Beogradu, dok su druge ravnomerno raspoređene po regionima. Organizacije civilnog društva koje su osnovane pre 1990. godine obuhvataju organizacije koje se obično ne percipiraju kao organizacije civilnog društva (od strane javnosti, njih samih ili drugog dela sektora); takve organizacije su Crveni krst, lovačka udruženja, dobrovoljna vatrogasna društva, auto-moto klubovi, profesionalna udruženja, udruženja penzionera, kulturni i sportski klubovi i grupe hobista. Najčešće ove organizacije civilnog društva su konzervativne i često socijalno i politički pasivne. Obično imaju jaku bazu članova uz mali broj zaposlenih, ali imaju veliku mrežu volontera i dovoljne kapacitete da bi organizovale aktivnosti u zajednici; one se finansiraju pomoću članarina, putem podrške Vlade i u nekim slučajevima putem delegiranih organa" za pružanje usluga njihovim članovima (npr. Auto-moto klub). Mnoge organizacije civilnog društva koje su osnovane pre 1990. su tako zvane organizacije za „samopomoć“ za osobe sa invaliditetom i organizovane su u okviru sindikata ili saveza širom države, prema strukturama koje su nasleđene iz komunističkog perioda. Ove organizacije su zastupljene širom Srbije i imaju podružnice u gotovo svakom gradu i opštini. Tipično, ove grupe su uključene u nacionalne i međunarodne saveze i mreže zasnovane na sektorskoj povezanosti i specijalizovane za oblast kojom se one bave (mladi, žene, invaliditet, profesionalna udruženja i drugo). Više od 50% ovog dela sektora se zapravo sastoji od organizacija koje su uspostavljene tokom 90-ih godina i kasnije. Mnoge od njih su se razvile u profesionalne, savremene organizacije civilnog društva koje su angažovane u zagovaranju i izgradnji kapaciteta u velikom broju oblasti socijalne politike, dobrog vladanja, ljudskih prava i ekonomskog razvoja. One su uobičajeno društveno progresivne i dobro upućene u međunarodne uticaje i sociopolitička dešavanja, kako unutar regiona, tako i u kontekstu evropskih integracija. Druga „podgrupa“ je nastala kao novi talas nakon političkih i socijalnih promena do kojih je došlo u oktobru 2000, priključivši se prethodnoj grupi. Broj takvih organizacija je manji, to su inicijative i organizacije koje se zasnivaju na zajednici i koje se fokusiraju na raznovrsna pitanja unutar zajednice – socijalna, ekološka, ekomska i druga. Nedavno registrovane organizacije civilnog društva predstavljaju poseban slučaj (kao što je već pomenuto, postoji oko 6.000 organizacija registrovanih tokom poslednjih nekoliko godina o kojima se malo zna i može se samo nagađati o njihovim kapacitetima, strukturi, oblasti interesovanja).

Druge značajne karakteristike koje su vredne pomena

Kancelarija je uspostavila odličnu saradnju sa sektorom organizacija civilnog društva. Međutim, Kancelarija se susreće sa izazovom da postane „usko grlo“, tj. da je državna uprava, ali i donatori i organizacije civilnog društva opažaju kao jedini kanal za komunikaciju između ova dva sektora. Takođe, ova situacija može biti percipirana kao „završen posao“, odnosno kao da ne postoji potreba za bavljenjem razvojem organizacija civilnog društva od strane njih samih, pošto postoji

institucija koja se time bavi. Shodno navedenom, treba uložiti dodatne napore kako bi se izbegao takav ishod.

Predstavnici/ce državnih institucija i civilnog društva treba da imaju kao zajednički cilj poboljšanje životnog standarda građana. Ovaj cilj može biti ostvaren samo ukoliko postoje jasne i direktnе procedure/mehanizmi za konstruktivan i produktivan dijalog i trajnu razmenu informacija. Pregovarački proces sa Evropskom unijom i učešće organizacija civilnog društva u otvaranju određenih poglavља pregovora može snažno pogurati napred proces reformisanja. Ovo se može postići razvojem konkretnih menahizama u saradnji sa vodećim ministarstvima (ministarstvima koja su intenzivnije direktno uključena u organizacije civilnog društva ili su povezana sa njihovim radom).

4. Specifične karakteristike i izazovi u primenjivanju Matrice u Srbiji

Matrica predstavlja kompleksan instrument koji zahteva raznovrsnu stručnost i angažovanje raznih aktera. Uz ograničena sredstva koja su obezbeđena, bilo je nemoguće organizovati sveobuhvatni proces konsultacija koji bi odražavao mišljenje celog sektora. Zbog navedenog, koristili smo postojeće podatke iz Procene stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji koju su Građanske inicijative sprovele 2011, kao i drugih izveštaja i anketa, podatke korišćene za pripremu dokumenta Nacionalni prioriteti za međunarodnu pomoć 2014–2017, sa projekcijama za period do 2020. (NAD, usvojen u novembru 2013), Mišljenje Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta o ulozi civilnog društva u odnosima između EU i Srbije, podatke Agencije za privredne registre. Istovremeno, ovaj proces je korišćen kao resurs za dve druge inicijative: Izveštaj Tehničke pomoći za organizacije civilnog društva (TACSO) o proceni potreba iz 2013. i USAID Indeks održivosti organizacija civilnog društva za 2013.

5. Priznanja i zahvalnost

Neizmerno smo zahvalni Kancelariji za saradnju sa civilnim društvom, Agenciji za privredne registre, Zaštitniku građana, Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, Asocijaciji nezavisnih elektronskih medija, TACSO projektu – kancelariji u Republici Srbiji, Institutu za održive zajednice (ISC)/Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID) u Srbiji, čije smo izveštaje i analize koristili u svrhe procesa praćenja. Takođe, zahvaljujemo predstavnicima i stručnjacima iz organizacija civilnog društva koji su doprineli ovom izveštaju svojim unosom podataka.

II METODOLOGIJA

1. Pregled metodološkog pristupa

Proces izrade Izveštaja o praćenju zasnovan je, s jedne strane, na analizi postojećih zakonskih i strateških dokumenata koji regulišu rad organizacija civilnog društva i analizi anketa i izveštaja brojnih organizacija civilnog društva ili nezavisnih institucija, kao i njihovih upitnika i intervjua, s druge strane. Relevantna dokumenta (zakoni, podzakonski dokumenti, strategije, akcioni planovi, izveštaji – TACSO Analiza potreba iz 2011. i Indeks održivosti organizacija civilnog društva iz 2012.), ankete i drugo, sakupljeni su desk istraživanjem. Sva dokumenta su bila dostupna na sajtovima državnih institucija, nezavisnih institucija i sajtovima organizacija civilnog društva, kao i u elektronskoj bazi pravnih podataka Paragraf lex (www.paragraf.rs). Takođe, process razvoja Matrice je istovremeno predstavljao izvor informacija za druga dokumenta (Nacionalni prioriteti za međunarodnu pomoć 2014–2017, sa projekcijama do 2020. (NAD), i Mišljenje Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta o ulozi civilnog društva u odnosima između EU i Srbije, TACSO Izveštaj o analizi potreba iz 2013). Kreirani su upitnici i urađena su istraživanja na fokus grupama u cilju sakupljanja iskustava i primera prakse primene postojećih zakona, uključujući i unose podataka koji su dobijeni iz panel diskusija koje je organizovao ISC/USAID (Indeks održivosti organizacija civilnog društva za 2013) u avgustu 2013, TACSO radionice za procenu potreba iz novembra 2013, i panel diskusije koju su organizovale Građanske inicijative. Tokom ovog procesa, kako pripadamo resursnom tipu organizacije za razvoj organizacija civilnog društva, svakodnevno smo komunicirali sa raznim zainteresovanim staranama, predstavnicima državne uprave, donatorskom zajednicom, nezavisnim stručnjacima i konsultantima, organizacijama civilnog društva koje su nam upućivale razna pitanja.

2. Učešće zajednice organizacija civilnog društva

Kada je Matrica za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Srbiji predstavljena i objavljena na sajtu Građanskih inicijativa, otvorena je mogućnost da organizacije civilnog društva učestvuju u procesu praćenja i daju svoje komentare. Organizacijama je upućen poziv da nam pošalju svoje komentare, nalaze i preporuke. Zajednici organizacija civilnog društva su poslati upitnici sa ciljem sakupljanja različitih iskustava u pogledu primene zakona i saradnje sa Vladom. Organizovan je intervj u sa grupom od 10 stručnjaka koji se svakodnevno bave pružanjem podrške organizacijama civilnog društva, tako da su konkretna iskustva i primeri iz prakse razmenjeni i uključeni u izveštaj. Kao što je već pomenuto, pošto pripadamo organizaciji resursnog tipa za razvoj organizacija civilnog društva, svakodnevno smo komunicirali sa različi-

tim organizacijama civilnog društva koje su nam se obraćale sa pitanjima i delile sa nama svoja iskustva u raznim oblastima.

3. Naučene lekcije

- Matrica predstavlja sveobuhvatni instrument/alat koji će uspostaviti osnovu za razvoj organizacija civilnog društva u Srbiji, uz korišćenje dobro definisanih indikatora koji će takođe obezbediti poređenje iz godine u godinu, praćenje razvoja organizacija civilnog društva i ulogu različitih aktera u tom procesu. Regionalni pristup i razmena informacija između eksperata bili su od velike koristi u ovom procesu.
- Potrebna je snažnija saradnja unutar sektora u pogledu analize okruženja za razvoj organizacija civilnog društva kako bi se uvela diverzifikovana ekspertiza (od strane stručnjaka za zakone, porez i ustavno pravo, ekonomista i drugih).

III NALAZI I PREPORUKE

Oblast 1: Osnovne pravne garancije sloboda

Podoblast 1.1. Sloboda udruživanja

Sloboda udruživanja je garantovana najvišim pravnim aktom države – Ustavom Republike Srbije (2006), ali Zakon o udruženjima (2009) i Zakon o zadužbinama i fondacijama (2010) definišu tri forme udruženja, regulišu njihovo osnivanje i pravni status, registraciju i brisanje iz registra, članstvo i organe, statusne promene, prestanak, status i aktivnosti stranih udruženja/zadužbina i fondacija, kao i druga pitanja koja su relevantna za njihov rad.

Zakon o udruženjima se smatra jednim od najboljih zakona u regionu; međutim, primena ovog zakona pokazala je neke od njegovih slabosti. Jedan od članova (član br. 10) omogućava svakom pravnom licu da osnuje nevladinu organizaciju. U praksi, navedeno stvara situaciju potencijalnog neotkrivenog sukoba interesa u slučajevima kada organizaciju civilnog društva finansira neka politička stranka, pošto se sve organizacije civilnog društva mogu prijaviti za dobijanje sredstava iz nacionalnih ili lokalnih budžeta, a odluke o tim sredstvima donose osobe iz istih političkih stranaka. Lako je usvojena Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja, još uvek postoji potreba za efikasnim mehanizmom koji će obezbediti potpunu transparentnost u raspodeli državnih sredstava. Druga pitanja koja predstavljaju prepreke u primeni ovog Zakona odnose se na članove o privrednoj delatnosti organizacija civilnog društva (član br. 37) koji su nejasni i mogu biti različito tumačeni, zatim porezi koji su povezani sa njima, kao i status javnog dobra.

Definiciju statusa javnog dobra treba prilagoditi u svim relevantnim zakonima u skladu sa definicijom koja je izneta u Zakonu o udruženjima (član br. 38) i Zakonu o zadužbinama i fondacijama (član br. 3). Ovi članovi nisu jasno definisani te je potrebno dodatno objašnjenje, tj. njihova izmena. Proces registracije za udruženja je jednostavan i decentralizovan i uključuje mogućnosti da se organizacija civilnog društva registruje u roku od nekoliko dana, kao i da registraciju obavi on line/ putem mreže. Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre jasno propisuje pravila.

Zakon o zadužbinama i fondacijama (2010) primenjuje se na dve kategorije organizacija bez članstva: „fondaciju”, koja se definiše kao „neprofitno, nevladino, pravno lice bez članstva koje teži da ostvari ciljeve od javnog interesa”, i „zadužbinu”, koja je definisana kao „pravno lice bez članova kojem je osnivač namenio određenu imovinu (osnovna imovina) radi dobročinog ostvarivanja opštekorisnog cilja ili privatnog interesa, odnosno cilja koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom” (član 2, Zakon o fondacijama i zadužbinama). Ove kategorije se zasnivaju ne samo na prirodi ciljeva ovih entiteta, već i na zahtevu za kapitalom. Zakon reguliše osnivanje, interne

akte, upravljanje, transparentnost u radu, kao i način registrovanja stranih fondacija i zadužbina. Fondacije i zadužbine su morale izvršiti proces "preregistracije" do marta 2012. Postojali su određeni problemi u početku postupka preregistracije zadužbina i fondacija, posebno na lokalnom nivou i lokalne kancelarije Agencije za privredne registre se još uvek bore sa nekim aspektima registrovanja fondacija, na primer, kako takva pravna lica treba da formulišu svoj osnivački akt i definišu odnose između osnivača. Najvažniji propisi u okviru novog Zakona su, zasigurno, oni koji definišu ova dva tipa pravnih lica. Fondaciju i zadužbinu mogu osnovati pravna ili fizička lica; po prvi put, srpsko zakonodavstvo prepoznaće mogućnost osnivanja zadužbine radi ostvarivanja ciljeva u privatnom interesu. Dok za osnivanje fondacije ne postoji zahtev za kapitalom, osnivanje zadužbine zahteva minimalni kapital od 30.000 evra.

Umrežavanje između organizacija u državi i inostranstvu je dozvoljeno i jasno propisano Zakonom o udruženjima. Prema anketi koja je predstavljena u Pregledu mreža organizacija civilnog društva u Srbiji¹⁰, postoji više od 100 formalnih i neformalnih mreža organizacija civilnog društva u Srbiji.

Relevantni zakoni i statuti propisuju da su udruženja/zadužbine i fondacije slobodne da se organizuju zarad postizanja internih ciljeva i regulisanja internih pitanja. Međutim, postoje slučajevi mešanja države u interna pitanja neprofitnih pravnih lica: Zakon o izmenama i dopunama Zakona o budžetskom sistemu propisuje obaveznu registraciju korisnika javnih sredstava i registraciju u Registru javnih sredstava u Upravi za trezor, kao i otvaranje računa za posebnu namenu za specijalne korisnike javnih sredstava (poput udruženja i drugih organizacija civilnog društva koje primaju sredstva iz državnog budžeta). Poreski organi različito tumače zakone u pogledu upotrebe javnih sredstava za plate zaposlenih i honorarno angažovane osobe u organizacijama civilnog društva, tretirajući javno dobro samo kao neku vrstu direktnе humanitarne pomoći korisnicima. Pravni okvir u Srbiji ne pruža mogućnost primanja anonimnih individualnih donacija iz inostranstva, što sprečava razvoj individualne filantropije kao jedne od mogućnosti za održivost organizacija.

Od udruženja/zadužbina/fondacija se zahteva da vode poslovne knjige, pripremaju finansijske izveštaje i vrše reviziju finansijskih izveštaja. Do usvajanja novog Zakona o računovodstvu nije bilo izuzetaka i mogućnosti za oslobođanje od vođenja poslovnog računovodstva i podnošenja finansijskih izveštaja, pri čemu su glavne primedbe organizacija iz neprofitnog i nevladinog sektora bile upućivane na potpuno izjednačavanje sa poslovnim subjektima i drugim nekomercijalnim formama poslovnog angažovanja. Veliki broj ovih problema je rešen usvajanjem novog Zakona o računovodstvu u julu 2013, pri čemu će se te dopune/izmene primenjivati počevši od sastavljanja i podnošenja finansijskih izveštaja za 2014. godinu. Sastavljanje finansijskih izveštaja vršiće se na osnovu registrovanih poslovnih promena u kontnom okviru za druga pravna lica (razlikovaće se od kontnog okvira za poslovne subjekte i biće prilagođen specifičnim karakteristikama nevladinog sektora) i novih formi za druga pravna lica. Štaviše, od 2014. način vođenja evidencije u poslovnim knjigama treba da postane jednostavniji za organizacije civilnog društva. Većina organizacija civilnog društva ispunjava kriterijume za mikro pravna lica, naznačavanjem

10 Pregled mreža organizacija civilnog društva u Srbiji, TASCO kancelarija, Srbija, jun 2012.

da one nisu obavezne da prave nacrt finansijskih izveštaja u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima/Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja i ne podležu reviziji finansijskih izveštaja i podnošenju revizorskog izveštaja o završnom računu. Kao druga pravna lica, počevši od 2014, organizacije civilnog društva će, bez obzira na veličinu, voditi poslovne knjige i sastavlјati finansijske izveštaje u cilju priznavanja, vrednovanja, prezentacije i obelodanjivanja pozicija u pojedinačnim finansijskim izveštajima u skladu sa članom 22 Zakona o računovodstvu. Bez obzira na veličinu, organizacije civilnog društva će moći da odlučuju o tome da li će primenjivati Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja za mala i srednja pravna lica, uz uslov trajne primene ovih standarda, ili neće menjati osnovu za sačinjavanje finansijskih izveštaja, iako nije realno očekivati da će se organizacije civilnog društva odlučiti za ove standarde.

Sankcije za kršenje zakonskih zahteva, kao i ograničenja i pravila u vezi sa raspuštanjem i prestankom rada organizacija civilnog društva su propisana zakonima i zasnovana na objektivnim kriterijumima koji ograničavaju arbitražno donošenje odluka. Udruženja, fondacije i zadužbine koje ostvaruju ciljeve u javnom interesu mogu obavljati privredne delatnosti ukoliko su ispunjeni sledeći uslovi: 1) te aktivnosti su povezane sa statutarnim ciljevima organizacije; 2) one su predviđene statutom organizacije; 3) one su sporedne u pogledu njihovog obima, ili se sprovode u obimu koji se smatra neophodnim za napredak u ostvarivanju statutarnih ciljeva udruženja. Uz to, organizacija civilnog društva mora registrovati jednu ekonomsku aktivnost – takozvanu pretežnu privrednu delatnost u kojoj želi da se direktno angažuje – u registru Agencije za privredne registre, ali se može direktno angažovati u drugim privrednim delatnostima ukoliko su one predviđene njenim statutom. Ovo pravilo je nedosledno primenjivano, pošto je organ državne vlasti koji vrši nadzor povremeno zauzimaо stav da organizacija civilnog društva može biti direktno angažovana isključivo u okviru ekomske aktivnosti koju je registrovala u Agenciji za privredne registre. Organizacijama civilnog društva koje ne ispunjavaju prethodno navedene kriterijume nametane su kazne. Uz to, očekuje se da će novi Zakon o javnim nabavkama nametnuti dodatne prepreke organizacijama civilnog društva u vršenju njihovih ekonomskih aktivnosti. Procena situacije u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji je pokazala da je skoro jedna četvrtina organizacija civilnog društva registrovala privrednu delatnost (24%).¹¹ Među njima, najviše organizacija civilnog društva je uključeno u ekološka pitanja (29%), dok se najmanje organizacija bavi zdravstvenom negom (14%). Pitanje primanja sredstava od pojedinaca, korporacija i drugih izvora je regulisano relevantnim zakonima i statutima udruženja/zadužbina/fondacija.

Podoblast 1.2. Povezane slobode

Sloboda okupljanja je garantovana Ustavom Republike Srbije. Za organizovanje okupljanja u zatvorenom prostoru nije potrebna registracija/prijava kod ili dobijanje dozvole od nadležnih organa državne vlasti, ali okupljanja na otvorenom prostoru, javni sastanci i protesti moraju biti prijavljeni. Restrikcije i ograničavanja slobode okupljanja su moguća samo ukoliko je neophodno

11 *Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011, Građanske inicijative, 2011*, u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije

zaštititi javno zdravlje, moral, bezbednost ili prava Republike Srbije. Zakon o okupljanju građana (2005) definiše okupljanje građana kao sazivanje i održavanje zbora ili drugog skupa na za to primerenom prostoru (javni skup). Spontana okupljanja nisu dozvoljena, pošto mora biti podneta prijava za organizovanje okupljanja. Nije dozvoljeno održavanje javnog skupa u blizini Narodne skupštine Republike Srbije neposredno pre i tokom njenog zasedanja. Zakon ne prepoznaje/ ne definiše istovremene skupove i kontraskupove. Nadležni organ vlasti ima pravo da privremeno zabrani javni skup koji ima za cilj nasilno rušenje ustavnog poretku, kršenje teritorijalnog integriteta i nezavisnosti Republike Srbije, kršenje Ustavom garantovanih prava i sloboda ljudi i građana, podsticanje nacionalne, rasne i relogiozne mržnje i netolerancije. Najpoznatiji primer povrede slobode okupljanja je zabrana Parade ponosa, koja je zabranjena 28. septembra 2013. (kao i 2011. i 2012. godine). Ministarstvo unutrašnjih poslova – Policijska uprava za grad Beograd zabranilo je Paradu ponosa, navodeći da „na skupu može doći do ometanja javnog saobraćaja, ugrožavanja zdravlja, javnog morala ili bezbednosti ljudi i imovine“. Pre toga, Ustavni sud je doneo odluku o usvajanju žalbe udruženja „Beogradska parada ponosa“ na iste odluke koje su donošene prethodnih godina i utvrdio da je prekršeno ustavno pravo na sudsку zaštitu i slobodu okupljanja. Ministarstvo nije ispoštovalo odluku Ustavnog suda i upotrebilo je iste zaključke za zabranu Parade 2013. Nisu navedeni specifični slučajevi u kojima je medijima zabranjeno da prisustvuju skupovima.

Ustav Republike Srbije garantuje slobodu mišljenja i izražavanja, i slobodu govora, pisanja, slikanja, ili drugačijeg načina traženja, primanja i saopštavanja informacija i ideja. Sloboda izražavanja se može ograničiti zakonom, ukoliko je neophodno da bi se zaštitila prava i reputacije drugih, podržao autoritet i nepristrasnost pravosuđa i zaštitilo javno zdravlje ili moral demokratskog društva i nacionalne bezbednosti Republike Srbije. Prema Zakonu o zabrani diskriminacije zabranjeno je izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način. Podaci iz ANEM-ovih (Asocijacija nezavisnih elektronskih medija) izveštaja pokazuju da se u periodu od novembra 2012. do avgusta 2013. pretilo organizacijama civilnog društva i da su braniteljima/kama ljudskih prava bili ugroženi sloboda izražavanja i kritički rad. Lista organizacija civilnog društva pod nazivom "Crna lista nevladinih organizacija" (sa značenjem da te organizacije finansiraju strane vlade i mafija, da te organizacije rade protiv nacionalnih interesa Srbije) i slična lista medija koju je napravilo Udruženje građana Srpski nacionalni pokret „Naši“ prestavlja jedan od najsvežijih primera. Odgovor/reakcija relevantnih državnih institucija, osim nezavisnih organa – Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, Poverenika za zaštitu ravnoopravnosti i Ombudsmana – na pravljenje lista nepodobnih organizacija civilnog društva i medija, izostala je. Poznati su slučajevi kršenja prava na slobodu izražavanja za sve: predsednik Izvršnog odbora Nezavisnog društva novinara Vojvodine, Nedim Sejdinović, na internet portalu „Koren“ nazvan je „muslimanskim vojvodom“. Iako je ovo predstavljalo kršenje Ustava, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o javnom informisanju, izostala je reakcija državnih institucija. ANEM re-

dovno objavljuje slučajeve govora mržnje.¹² Kleveta je ukinuta kao prekršaj Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakona iz 2012.

Pravni okvir garantuje pravo na informisanost – svako ima pravo da bude istinito i blagovremeno informisan o pitanjima od javnog interesa i javne informacije nose obavezu poštovanja ovog prava. Svako ima pravo na pristup informacijama koje poseduju javni organi vlasti i organizacije koje imaju javna ovlašćenja, u skladu sa zakonom. Zakon o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja daje definiciju javne informacije i definiše kontekst ovog prava. Zakon o elektronskim komunikacijama garantuje poverljivost elektronskih komunikacija. Međutim, BIA (Bezbednosna informativna agencija) je odbila da pruži informacije o broju građana čiji su telefoni prisluškivani, za šta je zahtev podnela OCD Inicijativa mladih za ljudska prava 2005, a morala je da ih pruži prema odluci Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu iz 2013. Ombudsman je inicirao procenu ustavnosti odredbi o mešanju/upitanju policije u tajnost komunikacionih kanala i dao Mišljenje o Nacrtu odredbe o detaljnim kriterijumima za utvrđivanje stepena poverljivosti poverljivih informacija u državnoj upravi. Kada se govori o dostupnosti interneta, anketa Građanskih inicijativa iz 2011. godine je pokazala da jedna trećina organizacija civilnog društva nema pristup internetu, što odgovara nalazu da jedna trećina organizacija civilnog društva ne poseduje kompjuter/laptop u svojoj organizaciji. Organizacije civilnog društva koje deluju u oblasti zagovaranja i kreiranja politika imaju najviše pristupa internetu (87%), dok one organizacije koje se bave ekologijom imaju najmanje pristupa internetu (53%).¹³ Kao što je očekivano, pristup internetu raste proporcionalno starosti organizacije, njenoj veličini i budžetu. Najstarije organizacije civilnog društva imaju pristup internetu u 54% slučajeva, dok ga najmlađe organizacije imaju u 74% slučajeva; pristup internetu ima 61% najmanjih i 85% najvećih organizacija civilnog društva ; od organizacija koje nemaju budžet, njih 66% ima pristup internetu, a od onih koje imaju budžet koji je veći od 100.000 evra, njih 90%. Posmatrano po regionima, najveći broj organizacija koje imaju pristup internetu nalazi se u Beogradu (83%), a najmanji broj je lociran u centralnoj Srbiji (46%).

Oblast 2: Okvir za finansijsku izvodljivost i održivost organizacija civilnog društva

Podoblast 2.1. Poreski/fiskalni tretman organizacija civilnog društva i njihovih donatora

Ključni nalazi istraživanja o filantropiji Balkanskog fonda za lokalne inicijative/Trag Fondacije¹⁴ su pokazali da Srbija primarno percipira filantropiju kao dobrotvornu pomoć, pomaganje socijalno ugroženim grupama i pojedincima, pre svega siromašnima i bolesnima. Stavovi predstavnika kompanija se podudaraju sa stavovima građana o tome da je primarna važnost davanja za javno dobro pomaganje ugroženim osobama, ali, u poređenju sa građanima, oni pridaju više značaja

12 http://www.mc.rs/upload/documents/projekti/Govor-mrznje/10-2013-Medija-centar-Govor_mrznje_na_internetu.pdf

13 *Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011, Građanske inicijative, 2011*

14 *Individualna i korporativna filantropija u Srbiji, praksa i stavovi građana i predstavnika kompanija*, Balkanski fond za lokalne inicijative (BCIF), 2012.

opštem razvoju zajednice. Prema mišljenju građana, tradicija davanja za javno dobro je razvijena u Srbiji, kao i spremnost pojedinaca da daju donacije za javno dobro. Sa druge strane, građani misle da se ovoj oblasti ne pridaje dovoljno važnosti i ohrabrenja/podsticaja, što predstavlja razlog zbog kog su filantropske aktivnosti u Srbiji na veoma niskom nivou. Čak 73% građana smatra da su donacije za javno dobro previše retke u Srbiji. Još veći procenat građana (90%) misli da se davanje u javne svrhe ne podstiče dovoljno. Građani uglavnom navode lošu ekonomsku situaciju u društvu (56%) kao glavni razlog za takvo stanje u oblasti filantropije, ali značajan procenat građana takođe pominje nedostatak svesti o javnom dobru i manjak interesa za probleme drugih (22%). Kompanije se slažu sa građanima da je poslovni sektor nedovoljno uključen u davanje za javno dobro. Kompanije navode, kao glavni razlog koji leži iza nedovoljne uključenoosti kompanija u filantropske aktivnosti, opštu klimu indiferentnosti koja vlada u društvu (65%), ali u većem procentu u odnosu na građane krive lošu finansijsku situaciju kompanija (57%) i nepovoljne zakonske propise (56%). Lošu finansijsku situaciju kompanija su posebno naglasile kompanije koje nemaju praksu doniranja.

Zakoni u Srbiji ne propisuju nikakvo oslobođenje od imovinskog poreza na nekretnine za udruženja, fondacije i slične organizacije civilnog društva koje vrše aktivnosti koje su u javnom interesu, za razliku od mnogih drugih država Istočne Evrope koje propisuju takvo oslobođenje od plaćanja poreza.

Imajući u vidu komparativna pravna rešenja, neophodno je dopuniti Zakon o porezu na dobit pravnih lica tako da se prošire oslobođenja od plaćanja poreza na imovinu za nekretnine koje su u posedu udruženja, fondacija i zadužbina, ukoliko su te nekretnine namenjene i koriste se isključivo za obavljanje aktivnosti koje su u opštem interesu (oslobođanje od plaćanja poreza se ne bi odnosilo na upotrebu nekretnina od strane organizacija civilnog društva u komercijalne svrhe).

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o porezu na imovinu iz 2010. je ukinuto plaćanje poreza od 2.5% na poklone za fondacije, zadužbine i udruženja za poklone/ostavštinu koja je primljena i namenjena isključivo ostvarivanju ciljeva od javnog interesa. Počevši od maja 2013, neoporezivi iznos do kog primljena sredstva uopšte ne podležu porezu na poklon je podignut na 100.000 dinara(877 evra) i organizacije civilnog društva ne moraju da podnose poreske prijave i traže oslobođenje od poreza. Pravljenje razlike između donacija i poklona, kao i proces oslobođenja od plaćanja poreza predstavlja nejasnu oblast, podložnu tumačenju Poreske uprave. Porez na imovinu nije nametnut na nenovčane poklone sve dok je transfer tih poklona podložan PDV-u.

Zakon o porezu na dobit pravnih lica generalno izuzima organizacije civilnog društva iz oporezivanja subvencija, donacija, članarina i neekonomskih izvora prihoda. Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica, plaćanja poreza na dobit oslobađa se obveznik iz člana 1 stav 3 ovog Zakona (u daljem tekstu: nedobitna organizacija) za poreski period u kojem ostvareni višak prihoda nad rashodima nije veći od 400.000 dinara (3.500 evra), pod uslovom da: a) ne raspodeljuje ostvareni višak svojim osnivačima, članovima, direktorima, zaposlenima ili sa njima povezanim licima; b) godišnji iznos ličnih primanja koja isplaćuje zaposlenima, direktorima i sa njima povezanim licima nije veći od dvostrukog iznosa prosečne godišnje zarade po zaposlenom u Republici u godini za koju se utvrđuje pravo na poresko oslobođenje, prema podacima republičkog organa

nadležnog za poslove statistike; c) ne raspodeljuje imovinu u korist svojih osnivača, članova, direktora, zaposlenih ili sa njima povezanih lica; d) da nema monopolski ili dominantan položaj na tržištu u smislu zakona kojim se uređuje zaštita konkurenčije. Treba naglasiti da neprofitne organizacije imaju pravo na oslobođanje od plaćanja poreza isključivo u skladu sa članom 44 ovog Zakona, ali nemaju pravo na poreske olakšice ili poreski kredit na osnovu investiranja u osnovne fondove, što je izričito propisano poslednjom dopunom ovog zakona. Zakon o porezu na dobit pravnih lica propisuje da će izdaci preduzeća i kompanija koje se bave zdravstvenom negom, kulturnom, obrazovnom, naučnom, humanitarnom, religioznom, ekološkom zaštitom i svrhama koje su povezane sa sportom, uključujući doprinose institucijama socijalne zaštite koje su osnovane u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, biti priznati kao izdaci samo ukoliko su napravljeni za lica koja su registrovana u gorenavedene svrhe putem posebnih odredbi u skladu sa kojima pomenuti doprinosi treba da budu korišćeni isključivo za obavljanje tih dužnosti.

Organizacije civilnog društva i relevantni pravni i poreski stručnjaci preporučuju da listu izdataka u humanitarne svrhe (javno dobro/javni interes) treba proširiti. Naime, prednost postojećeg pravnog rešenja je značajan procenat koji se priznaje za porez, činjenica da osnova za ukupne prihode predstavlja osnovu za priznate izdatke a ne za dobit, kao i to da je fokus na vrsti aktivnosti koje se vrše a ne na institucionalizovanim formama (udruženja, javne institucije) koje vrše te aktivnosti. Još jedna prednost leži u tome da se priznaju sve forme davanja (u novcu, robi, uslugama i pravima). Sa druge strane, preduzeća to ne percipiraju kao poresku olakšicu postignutu kroz filantropsko davanje, već kao bilo koji tip troškova. Manu predstavlja i mali broj aktivnosti od javnog interesa, a posledica toga je da aktivnosti koje nisu navedene u članu 15, stav 1 ovog Zakona nisu priznate kao poreski izdaci – na primer, doprinosi za zaštitu ljudskih prava, izgradnju pravne države, antikorupcijsku kampanju, zaštitu životinja ili održiv razvoj – neće biti priznati kao izdaci u poreskim izveštajima pravnih lica koja ih predaju, što može imati obeshrabrujući efekat (kako je priznato Zakonom o udruženjima i Zakonom o zadužbinama i fondacijama). Uz navedeno, udruženja koja su licencirana i akreditovana za pružanje usluga socijalne zaštite nalaze se u nepovoljnijem položaju u pogledu oporezivanja u poređenju sa institucijama socijalne zaštite jer će poreski izveštaji poslovnih kompanija kao pružalaca materijalne pomoći priznati samo izdatke institucijama socijalne zaštite i to predstavlja razlog zbog koga je inkvizicija udruženja kao drugih subjekata socijalne zaštite neophodna. U ovoj oblasti potrebna je izgradnja kapaciteta za državnu i poresku administraciju.

Oporezivanje svih vrsta prihoda koje isplaćuju organizacije civilnog društva (plate, autorska prava, prava vezana za autorska prava i prava intelektualne svojine, prihod od nekretnina i druge vrste prihoda) obavlja se, bez izuzetaka i razlika, na isti način kao i u profitnom sektorу. Međutim, od 1. januara 2014. godine, uvodi se nova pojedinačna poreska prijava za poreze i doprinose koji se obračunavaju na prihode po odbitku, koja sadržava objedinjene podatke o obračunatim porezima i doprinosima na nivou isplatioca prihoda, kao i podatke na nivou primaoca prihoda, koja će se isključivo podnosi u elektronskom obliku pre svake isplate zarade, naknade zarade i drugih prihoda. Član 9 Zakona o porezu na dohodak građana navodi sve dohotke koji su izuzeti iz oporezivih prihoda i za koje se ne plaćaju nikakvi porezi i doprinosi. Nikakav porez se ne plaća za prihode građana ili doprinose za socijalnu zaštitu za prihode koji su ostvareni po sledećim

osnovama: organizovana socijalna i humanitarna pomoć; naknada za rad hranitelja i naknada za izdržavanje korisnika u hraniteljskim porodicama; naknada za troškove volontiranja koje je napravio volonter u skladu sa zakonom koji reguliše volontiranje; novčana pomoć fizičkim licima za medicinski tretman u državi ili inostranstvu u iznosu stvarnih troškova tretmana koji su dokumentovani priznanicama zdravstvenih institucija koje sprovode lečenje. Individualno davanje u dobrotvorne svrhe nije prepoznato u zakonu kao osnova za odbitak poreza.

Najveći broj organizacija civilnog društva nisu obveznici PDV jer ne obavljaju komercijalnu delatnost prometa dobara i usluga uz nadoknadu ili obavljaju privrednu delatnost kojom se stiče dobit ali ukupan promet dobara i usluga koji se vrši uz ekonomsku naknadu je ispod granice za obavezno evidentiranje u PDV koja iznosi 8.000.000 dinara (70.000 evra). U praksi, ovo znači da organizacije civilnog društva imaju isti status kao krajnji korisnik – pri kupovini svih dobara i usluga na tržištu, organizacija civilnog društva snosi PDV kao trošak poslovanja. PDV se ne plaća za sredstva koja su obezbeđena putem ugovora zasnovanih na sporazumima o donacijama koji su sklopljeni sa Republikom Srbijom (na primer EU fondovi, USAID, OEBS, drugi međunarodni i bilateralni donatori). Oslobađenje od plaćanja poreza je važno za organizacije civilnog društva koje u lancu učesnika nastupaju kao korisnici donacija i dobavljač koji vrši promet robe i usluga organizacijama civilnog društva, kao i partner u implementaciji i podimplementaciji i na osnovu potvrde o oslobađanju od plaćanja poreza ne obračunava se PDV, što stimuliše aktivnosti organizacija civilnog društva. Oslobađanje od plaćanja poreza u skladu je sa međunarodnim sporazumima da donacije može ostvariti samo lice koje plaća PDV i koje direktno isporučuje robu ili usluge ovim licima. U praksi, međutim, još uvek postoje problemi u procedurama oslobađanja od PDV-a, posebno za podizvođače. Strane subvencije i donacije ne podležu PDV-u, međutim, ukoliko je donacija ili humanitarna pomoć pružena u robi ili uslugama (za koje nije propisano oslobađanje od plaćanja poreza), promet robe i usluga podleže plaćanju PDV-a.

Upotreba pasivnih investicija od strane organizacija civilnog društva nije regulisana zakonom, ali može biti regulisana ugovorom sa donatorom. Među organizacijama civilnog društva ne postoji raširena praksa korišćenja sredstava iz pasivnih investicija ; većina njih je izjavila da uopšte nisu informisane o toj mogućnosti.¹⁵ Državne politike u vezi sa korporativnom socijalnom odgovornošću ne razmatraju potrebe organizacija civilnog društva i ne uključuju ih u svoje programe, niti ohrabruju kompanije da uzmu aktivno učešće. Lokalne organizacije civilnog društva povremeno prijavljaju slučajeve direktnog ili indirektnog (skrivenog) poreza na subvencije u vezi sa porezom od 2,5% na poklone.

Podoblast 2.2. Podrška države

Zakon o udruženjima propisuje da Vlada ili sektorska ministarstva treba da finansiraju programe od javnog interesa, kako su definisani zakonom i kako ih primenjuju udruženja, na osnovu javnog konkursa. Ova obaveza se linearno odnosi i na programe koji se finansiraju iz budžeta autonomne pokrajine i lokalnih samouprava. Zakon o zadužbinama i fondacijama propisuje da pravila koja se odnose na finansiranje iz budžeta programa od javnog interesa, kako je definisana

15 Izjave predstavnika organizacija civilnog društva iz upitnika i fokusnih grupa.

no Zakonom o udruženjima, treba prikladno primenjivati ukoliko ove programe sprovode zadužbine i fondacije. Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja koja je usvojena 27. januara 2012, definiše kriterijume, uslove, opseg, način, proces raspodele i način i postupak vraćanja sredstava za programe podrške ili deo sredstava koji nedostaje za finansiranje programa koje primenjuje udruženje i koji su u javnom interesu. Oktobra 2013. Vlada je usvojila izmene ove Uredbe. Na osnovu zahteva koji je podnelo više od 100 organizacija, i u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnim društvom, pojednostavljena je administrativna procedura i određena dokumenta koja se zahtevaju za prijavljivanje za dodelu javnih sredstava neće biti zahtevana od udruženja, već će ih obezbediti relevantne institucije i javni organi vlasti. Međutim, ne postoji jasan propis koji se odnosi na institucionalnu podršku za organizacije civilnog društva, već isključivo za programe/projekte.

Zakon o igrama na sreću (poslednje izmene izvršene 2012) propisuje da se deo sredstava koja predstavljaju budžetski prihod Republike Srbije u iznosu od 40% (u daljem tekstu: namenska primanja bužeta) koristi za finansiranje Crvenog krsta Srbije, organizacija osoba sa invaliditetom i drugih udruženja čiji je cilj unapređenje socijalno-ekonomskog i društvenog položaja osoba sa invaliditetom i drugih lica u stanju socijalne potrebe, ustanova socijalne zaštite, sporta i omladine, lokalne samouprave i lečenja retkih bolesti.¹⁶ Zahtevi zajednice organizacija civilnog društva koji se odnose na fundamentalnu promenu članova zakona kako bi se uskladio sa Zakonima o udruženjima i zadužbinama i fondacijama nisu prihvaćeni, tako da još uvek postoji potreba za pregovaranjem.

Ne postoji mehanizam na nacionalnom nivou koji bi regulisao raspodelu javnih sredstava organizacijama civilnog društva. Uredba propisuje da se dodeljivanje sredstava za programe podrške ili nedostajućeg dela sredstava za programe obavlja putem javnog konkursa koji raspisuje nadležni organ vlasti i koji se objavljuje na zvaničnom sajtu nadležnih organa vlasti – linijskih ministarstava, državnih agencija i kancelarija, lokalnih uprava i nezavisnih institucija. Javna sredstva za organizacije civilnog društva nisu jasno isplanirana u okviru državnog budžeta. Sredstva iz linije 481 (dotacije za organizacije civilnog društva – oko 27 miliona evra u 2011. i oko 70 miliona evra u 2012) i linije 472 (finansiranje usluga socijalne zaštite – oko 970.000 evra u 2011, 8,8 miliona evra u 2012.) iz državnog budžeta¹⁷ namenjena su finansiranju organizacija civilnog društva. Međutim, sportski klubovi, crkve, javne institucije, Crveni krst, koji već imaju sopstvenu liniju definisanu u okviru budžeta, čak i pojedinci, finansirani su iz iste linije (<http://www.crnps.org.rs/2010/najvise-iz-budzeta-dobija-srpska-pravoslavna-crkva>). Organi vlasti još uvek ne poštuju u potpunosti ove odredbe. Uprkos pozitivnim trendovima tokom poslednjih nekoliko godina, Vladinom finansiranju organizacija civilnog društva i dalje nedostaje transparentnost, posebno na lokalnom nivou (većina sredstava za druga pravna lica izdvaja se na osnovu posebnih zakona – za političke stranke, crkve, verske zajednice i sportska udruženja), gde se raspodela još uvek vrši na osnovu odluka koje donose relevantni lokalni organi vlasti), a ne putem javnih poziva, kako je propisano Zakonom.

16 Zakon o igrama na sreću, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 88/2011. i 93/2012.

17 Godišnji zbirni izveštaj o utrošku sredstava koja su kao podrška programskim aktivnostima obezbeđena i isplaćena udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva iz sredstava budžeta Republike Srbije u 2011", Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom

Prema podacima iz Godišnjeg zbirnog izveštaja o utrošku sredstava koja su kao podrška programskim i projektnim aktivnostima obezbeđena i isplaćena udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva iz javnih sredstava Republike Srbije u 2012. godini (nacr¹⁸), ukupna sredstava koja su raspodeljena putem linije 481 iznose 70 miliona evra. Od tog iznosa, 40% je raspodeljeno crkvama, verskim zajednicama i političkim strankama, dok je 60% predviđeno za organizacije civilnog društva (oko 39 miliona evra). Ministarstvo omladine i sporta je učestvovalo sa 47,04%, Ministarstvo finansija i privrede je odobrilo 40% od ukupnih sredstava na nivou Republike, praćeno učešćem Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike sa 5,62% od ukupnih sredstava. Imajući u vidu da linija 481 još uvek nije diverzifikovana, to znači da je od 39 miliona evra, veći deo dodeljen sportskim klubovima i udruženjima. Uz Godišnji konsolidovani izveštaj o trošenju javnih sredstava, više transparentnosti bi se moglo obezbediti davanjem informacija o trošenju javnih sredstava u obaveznim biltenima.

Mogućnost da organizacije civilnog društva sufinansirajuća sredstva za realizaciju EU projekata dobijaju od strane Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom od 2012. godine predstavlja značajan pomak. Prema Godišnjem zbirnom izveštaju Kancelarije, pet agencija Autonomne pokrajine Vojvodine je isplatilo 430.000 evrapo budžetskoj liniji 481 (dotacije organizacijama civilnog društva). Međutim, potrebno je dalje istraživanje kako bi se utvrdio procenat ovog iznosa koji je zaista dodeljen organizacijama civilnog društva (a ne verskim organizacijama i političkim strankama). Prema istraživanju Građanskih inicijativa, 20% budžeta organizacija civilnog društva potiče od lokalnih vlasti. Godišnji zbirni izveštaj Kancelarije pokazuje da je 71 jedinica lokalne samouprave potrošila 11 miliona evra, a da su Gradske uprave Beograda, Novog Sada i Niša potrošile 13,5 miliona evra.

Ne postoje jasne procedure za učešće organizacija civilnog društva u svim fazama ciklusa finansiranja – još uvek ne postoji zahtev/obaveza da Vlada mora da se konsultuje sa organizacijama civilnog društva o prioritetima, niti zahtev/obaveza da organizacije civilnog društva učestvuju u izboru, praćenju i oceni projekata. Postupak koji je opisan Uredbom o raspodeli javnih sredstava je javni konkurs, ali neka ministarstva koriste druge postupke, poput internih procedura i uredbi, odluka koje donose čelnici institucije, organizacione jedinice ili drugo pravno lice, odobrenja ili podrške koja je zasnovana na angažovanju na pružanju specijalizovanih usluga, kao i Zakonu o budžetu, Vladinim zaključcima i Memorandumu o saradnji. Odluka o odabranim organizacijama civilnog društva/projektima mora biti javna, konkurs predviđa rokove – prijave se podnose u periodu koji nije kraći od 15 dana nakon objave konkursa. Uredba definiše jasne kriterijume za raspodelu javnih sredstava – kriterijume u vezi sa programskom referencom, ciljevima, drugim izvorima finansiranja, legitimnošću i efikasnom upotrebot sredstava i održivošću prošlih programa. Međutim, intervjuisane organizacije civilnog društva smatraju da odluke koje se donose na konkursima za finansiranje organizacija civilnog društva iz Vladinih izvora nisu poštene i često se donose na osnovu podrške/pripadanja određenoj političkoj opciji. Na primer, Ministarstvo omladine i sporta je uslovilo partnerstvo sa lokalnim Kancelarijama za mlade prijavom za sred-

18 Preliminarnii podaci koje je iznala Milena Banović, šefica odseka za planiranje i stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Kancelariji za saradnju sa civilnim društvom tokom radionice Balkanske mreže za razvoj civilnog društva održane u novembru 2013. u Novom Sadu.

stva; , odluku o subvencijama za lokalne organizacije civilnog društva donose ljudi iz lokalnih samouprava koji su istovremeno osnivači organizacija civilnog društva koje je primalac sredstava. Takođe je definisano da nadležni organ vlasti prati i kontroliše sprovođenje programa. Organizacije civilnog društva, kao korisnici ili realizatori programa, imaju obavezu da, u bilo kom trenutku, omoguće nadležnom organu kontrolu programa i pristup svim neophodnim dokumentima, one su obavezne da podnose izveštaje o sprovođenju projekata nadležnom organu vlasti. Uredba propisuje sankcije: u slučaju nemamenskog trošenje sredstava nadležni organ dužan je da raskine ugovor i zatraži povraćaj prenetih sredstava, odnosno da aktivira instrument obezbeđenja, a udruženje je dužno da sredstva vrati sa zakonskom kamatom. Međutim, ne postoje izveštaji koji navode da se to dogodilo u praksi. Ustav Srbije, Zakon o javnoj svojini, Zakon o finansiranju lokalne samouprave, odluke gradova/opština o upotrebi državne svojine – predstavljaju zakonsku osnovu za nefinansijsku podršku organizacijama civilnog društva u Srbiji. Međutim, one se tretiraju istovetno kao druga pravna lica. Uredba o uslovima pribavljanja i otuđenja nepokretnosti neposrednom pogodbom, davanja u zakup stvari u javnoj svojini i postupcima javnog nadmetanja i prikupljanja pismenih ponuda definiše postupke za pružanje svojine organizacijama civilnog društva (u većini slučajeva funkcioniše prostor za naslednika). Nacionalna strategija za mlade, kao i Uredba o osnivanju Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, propisuju organizovanje obuka i seminara za izgradnju kapaciteta organizacija civilnog sektora i neformalnih grupa. Uz to, državne institucije objavljaju različite publikacije/vodiče za poboljšanje saradnje između države/lokalnih institucija i organizacija civilnog društva.

Podoblast 2.3. Ljudski resursi

Propisi i politike tretiraju organizacije civilnog društva jednako kao i druge poslodavce. Ne postoje dodatni zahtevi po pitanju zapošljavanja u organizacijama civilnog društva. Zakon o radu tretira isto i organizacije civilnog društva i druge poslodavce – domaća i strana pravna lica na teritoriji Srbije. Prema podacima Agencije za privredne registre, 2012. bilo je 7.304 zaposlenih lica sa punim radnim vremenom u udruženjima, što predstavlja porast od 10% u poređenju sa 2011. godinom. Potencijalni razlozi mogu biti vezani za podsticaje koje obezbeđuje Nacionalna služba za zapošljavanje, ili na to što mali preuzetnici zatvaraju svoja preduzeća i okreću se sektoru organizacija civilnog sektora, tako da je apsolutni porast u broju organizacija civilnog društva doveo do porasta broja zaposlenih sa punim radnim vremenom. Međutim, ovo treba dalje istražiti. Organizacije civilnog društva koriste državne programe podsticajnih mera za zapošljavanje; start up programe, programe prve šanse, zapošljavanje mladih starosti do 30 godina, programe za profesionalni razvoj.

Zakon o volontiranju (2010) definiše volonterski rad kao organizovano dobrovoljno pružanje usluga i vršenje drugih aktivnosti od opštег interesa, za zajedničko dobro ili u korist drugih ljudi, bez novčane nadoknade ili druge ekonomiske dobiti, osim ukoliko je drugačije predviđeno ovim Zakonom. Ovaj Zakon reguliše osnovne termine koji se odnose na volontiranje, principe volontiranja, ugovor o volontiranju, prava i obaveze volontera i organizatore volontiranja, i nadzor primene ovog zakona. Nažalost, ovaj Zakon je previše kodifikovan i otežava organizacijama civilnog društva u Srbiji da angažuju volontere u svom radu; na primer, zakon propisuje obave-

zne ugovore između volontera i organizacije koja ga/je angažuje. U nekim drugim tačkama, ovaj Zakon ostaje nejasan.

Na primer, on uvodi podelu na dugoročno, kratkoročno i ad hoc volontiranje, ali bez pravljenja jasne razlike među njima (ili jasnih obaveza koje bi proistekle iz odabira date forme volonterskog angažmana). **Zakon** postavlja dodatna administrativna opterećenja za organizacije civilnog društva, tako da organizacije civilnog društva pokušavaju da izbegnu ove zahteve kreativnom primenom zakona.

Postoji zajednički stav organizacija civilnog sektora da ovaj Zakon treba da bude izmenjen. U praksi, postoje indikacije da poslodavci zloupotrebljavaju ovaj Zakon i koriste njegove nejasne odredbe da bi angažovali mlade, obrazovane ljude kao volontere, umesto da ih zaposle. Nažlost, javne institucije (uključujući sudove/pravosudne institucije) se takođe ubrajaju u one koje koriste nedostatak jasnoće u zakonu na ovaj način. Istovremeno, postoje inicijative za unapređenje volontiranja među korporacijama (poput Forum poslovnih lidera Srbije u saradnji sa SMART kolektivom, TRAG fondacijom i drugih).

Neformalno obrazovanje se unapređuje nacionalnom strategijom i zakonima. Zakon o obrazovanju odraslih definiše da se obrazovanje odraslih ostvaruje kao formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i informalno učenje. On definiše detalje programa za neformalno obrazovanje. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja propisuje pored ostalog da Agencija za obrazovanje obavlja poslove koji se odnose na odobravanje drugim organizacijama sticanja statusa javno priznatog organizatora aktivnosti u okviru neformalnog obrazovanja odraslih, kao i priznavanja prethodnog učenja, u skladu sa međunarodnim instrumentima i standardima za istraživanje, praćenje i ocenjivanje u obrazovanju odraslih. Građansko vaspitanje je, kao obavezni izborni predmet, uključeno u nastavni program osnovnih i srednjih škola, kako je odredio Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, ali učenici još uvek biraju između građanskog i verskog obrazovanja. U okviru predmeta građansko obrazovanje obrađuju se teme vezane za slobodu okupljanja i izražavanja, antidiskriminacije, kao i uloge i rada organizacija civilnog društva. Zakon o obrazovanju odraslih propisuje da su programi za obrazovanje odraslih, između ostalog, namenjeni edukaciji i prihvatanju demokratije i civilnog društva.

Trinaest godina nakon uvođenja građanskog obrazovanja u škole, nedavno sprovedene analize ukazuju na neophodnost revizije metodologije predavanja i nove obuke za nastavnike. Prema evaluacionom izveštaju koji je napravio Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja (državna institucija), samo 20% nastavnika u osnovnim školama i 50% nastavnika u srednjim školama je pravilno obučeno za predavanje građanskog obrazovanja. Drugi počinju da predaju ubrzo nakon kratke obuke koja je akreditovana u svrhu profesionalnog razvoja zaposlenih u obrazovnom sistemu. Ne postoje zvanični priručnici, nastavnici koriste samo priručnik koji je odobrilo Ministarstvo obrazovanja.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – Organizacije civilnog društva

Podoblast 3.1. Okvir i prakse za saradnju

Iako još uvek ne postoji nacionalni dokument o pravilima i praksama za saradnju na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva, organizacije civilnog društva aktivno učestvuju u pripremi nacionalnih pravnih i strateških dokumenata (brojnih zakona, Strategije za smanjenje siromaštva, Nacionalne strategije za mlade, strategija za razvoj različitih opština). Odnosi između Vlade i organizacija civilnog društva su se poboljšali. Čini se da je država spremnija da se bavi civilnim društvom: Skupština, ministarstva i Vladine institucije šalju sve veći broj poziva predstavnicima civilnog društva da učestvuju u radnim grupama, podnose svoje izveštaje o određenim pitanjima, ili svoja razmatranja i predloge o određenim zakonima, učestvuju u javnim diskusijama i drugo. (Samо putem Kancelarije za saradnju sa organizacijama civilnog društva poslato je/prosleđeno 23 poziva za učešće u različitim događajima tokom 2013).

Ovo je posebno postalo vidljivo nedavno, sa otpočinjanjem pregovaračkog procesa sa Evropskom unijom i povećanom ulogom organizacija civilnog društva u pregovorima, a vezano za teme koje su u interesu državne administracije (u prilog tome je i redovno pozivanje organizacija civilnog društva na bilatelarne skrininge i skrininge za pojašnjenje relevantnih Poglavlja u procesu EU integracija). SEKO mehanizam¹⁹ je uspostavljen 2011. i on omogućava učešće organizacija civilnog društva u programiranju IPA i drugim važnim dokumentima (Potrebe Republike Srbije za međunarodnom pomoću/Dokument o nacionalnom prioritetu za međunarodnu pomoć – NAD). U pogledu kvaliteta, ovaj mehanizam je još uvek više formalan nego značajan, a različiti nacionalni organi ga neuјednačeno primenjuju.

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom je osnovana 2010. kao institucija na nacionalnom nivou sa ovlašćenjima za olakšavanje saradnje sa organizacijama civilnog društva. Kancelarija je postala operativna u potpunosti, pružajući podršku Vladinim institucijama u razumevanju i prepoznavanju uloge organizacija civilnog društva u procesima donošenja odluka. Istovremeno, Kancelarija uspešno olakšava komunikaciju između ova dva sektora u procesu definisanja i implementiranja zakonodavnih procedura i državnih politika. Međutim, postojanje samo jednog organa sužava komunikaciju i razmenu informacija, te stoga treba uspostaviti direktnе mehanizme između organizacija civilnog društva i drugih vladinih tela. SEKO mehanizam se koristi za uključivanje organizacija civilnog društva u procesu programiranja IPA.

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (Social Inclusion and Poverty Reduction Unit, prethodno PRSP tim), kao Vladina agencija sa opsežnim razumevanjem civilnog društva, nastavila je da olakšava razmenu informacija sa organizacijama civilnog društva u oblasti socijalne inkluzije u kontekstu EU integracija.

19 SEKO mehanizam: obuhvata konzorcijum organizacija civilnog društva koji se sastoji od najviše tri partnera, od kojih je jedan jasno naveden u prijavi kao vodeći partner. Druge organizacije civilnog društva su članovi mehanizma. Svaki SEKO predstavlja jedan sektor. Definicija sektora odgovara Dokumentu o proceni potreba 2011–2013. SEKO za civilno društvo, medije i kulturu čine Građanske inicijative, Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i Centar za kulturnu dekontaminaciju (CZKD), ali su Građanske inicijative takođe i vodeći partner.

Određen nivo saradnje je takođe uspostavljen sa Narodnom skupštinom Republike Srbije i postoje primeri prisustvovanja predstavnika organizacija civilnog društva plenarnim zasedanjima i zasedanjima skupštinskih odbora, kao i javnim slušanjima. Ne postoji institucionalni mehanizam za angažovanje civilnog društva u Srbiji od strane Skupštine, međutim Skupština je nedavno uputila poziv organizacijama civilnog društva za učešće u pregovaračkom procesu. Izrada strategije za saradnju je u toku, odnosno odvija se proces konsultacija radi definisanja načina za angažovanje organizacija civilnog društva u ovom procesu. Pojedina ministarstva sve više pozivaju organizacije civilnog društva da učestvuju u radnim grupama, konsultativnim procesima ili da daju komentare.

Pravilnik Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine, predviđa transparentnost u njenom radu i sadrži odredbe koje dozvoljavaju građanima da prisustvuju zasedanjima Skupštine, kao i da posete Skupštinu. Vlada Autonomne pokrajine Vojvodine ima 12 sekretarijata i većina njih je proglašila „saradnju sa nevladinim organizacijama“ za deo svojih redovnih aktivnosti. Nema detaljnih informacija o vrstama saradnje, ali tipovi saradnje koji su tipični jesu otvoreni pozivi za davanje predloga za finansiranje organizacija civilnog društva sa sedištem u Vojvodini, kao i primeri zajedničkih projekata. Istraživanje Građanskih inicijativa o organizacijama civilnog društva²⁰ pokazuje da 63% organizacija civilnog društva iz Vojvodine ostvaruje neku vrstu saradnje sa pokrajinskim organima vlasti, dok saradnju sa gradskim vlastima ostvaruje 38% organizacija civilnog društva iz Beograda. Istraživanje takođe pokazuje da 81% organizacija civilnog društva ostvaruje neki vid saradnje sa lokalnim vlastima. Postoje primeri učešća organizacija civilnog društva u savetodavnim telima i komisijama, zajedničke organizacije raznih događaja i aktivnosti, partnerstava u realizovanju formi građanskih konsultacija ili angažovanja organizacija civilnog društva za pružanje specifičnih, individualnih usluga lokalnoj zajednici. Od ovog broja, 50% je bilo zadovoljno saradnjom, dok gotovo 20% nije zadovoljno istom. Zadovoljni ispitanici procenjuju da je saradnja odlična, da lokalne vlasti pružaju podršku, pokazuju dobru volju da pomognu, pružaju finansijsku podršku, ukazuju poštovanje organizacijama civilnog društva i slično. Oni koji su nezadovoljni procenjuju da predstavnici lokalnih vlasti nisu zainteresovani za saradnju; oni ignorišu i umanjuju značaj organizacija civilnog društva, ne razumeju koncept civilnog društva i ne obezbeđuju finansijsku podršku. Pored navedenog, oni koji su nezadovoljni naglašavaju kontrolu političkih stranaka nad radom lokalnih samouprava i nizak nivo stručnosti predstavnika javne vlasti. Iako relativno veliki broj organizacija civilnog društva sarađuje sa lokalnim samoupravama, ova praksa je neujednačena i često je vezana za uticaj političkih stranaka ili je nametnuta od strane drugih zainteresovanih aktera (stranih donatora), što takođe rezultuje različitim nivoom zadovoljstva saradnjom. Oblast socijalne zaštite je još uvek dominantna oblast u kojoj se ostvaruje saradnja.

20 Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011, Građanske inicijative u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije

Podoblast 3.2.: Učešće u procesu donošenja politika

Postoji nekoliko problema koji i dalje predstavljaju prepreku značajnijem učešću organizacija civilnog društva u procesu donošenja odluka. Prvi je nedostatak jasnih mehanizama za konsultacije. Slično nedostatku mehanizama za saradnju između dva sektora, postoji nedostatak jasnih mehanizama koji bi obezbedili da civilno društvo (ili građani) budu na odgovarajući način konsultovani u procesu izrade predloga/nacrta i usvajanja zakona ili politika. Štaviše, dok država sve češće poziva predstavnike civilnog društva da učestvuju u diskusijama (kao što je prethodno navedeno), ova promena često ima površan karakter i njome upravljuju/nuj uslovljavaju donatori, a ovakvi postupci se preduzimaju da bi se pokazalo donatorima da je civilno društvo uključeno u proces. Većina organizacija civilnog društva se konsultuje u finalnoj fazi izrade nacrta zakona/politike bez dobijanja dovoljno informacija unapred i u trenutku kada je bilo kakva promena gotovo nemoguća. Često se „učešće“ svodi na jednodnevne konferencije koje se smatraju „javnim slušanjima“, iako je na njima vreme posvećeno objašnjavanju namera predlagača, a ne komentarima publike. Uz to, čak i u slučajevima u kojima su civilno društvo i država sarađivali tokom izrade nacrta zakona/politike/strategije, nacrt koji se našao pred Skupštinom je bio promenjen bez uzimanja u obzir komentara i predloga organizacija civilnog društva, kao i bez saznanja organizacija civilnog društva da je zakon formalno ušao u zakonodavnu proceduru.

Vlada je 2013. godine izmenila svoj Pravilnik o radu u delu koji se odnosi na javna slušanja, uvodeći dodatne slučajeve u kojima je učešće obavezno, što bi trebalo da poveća učešće organizacija civilnog društva u procesima donošenja odluka. Međutim, i dalje ne postoji postupak za imenovanje predstavnika javnosti u konsultativnim i radnim grupama na nacionalnom i lokalnom nivou. Prepoznavši da su odnosi između Vlade i organizacija civilnog društva još uvek nesistemski, bez strukturnih formi saradnje između ova dva sektora, Kancelarija je izradila nacrt Smernica za učešće zainteresovane javnosti u procesima donošenja odluka, koji Vlada treba da usvoji. Smernice predstavljaju jedan od ključnih dokumenata za učešće javnosti koji će doneti novu praksu, kako je opisano u dokumentima Evropske unije i Evropskog veća, kada budu usvojeni. Konsultativni proces je organizovan kako bi se razvio ovaj dokument koji će poboljšati i olakšati razvoj direktnog učešća građana, uspostaviti mehanizme za konsultaciju koji će obezbediti da civilno društvo (ili građani, po tom pitanju) bude propisno konsultovano u procesu pravljenja nacrta i usvajaju zakona ili politika.

Sa druge strane, postoji pitanje kapaciteta organizacija civilnog društva za ovakav angažman. Iako manji broj dobro razvijenih organizacija civilnog društva aktivno učestvuje u diskusiji o određenim delovima zakona ili politika, većina organizacija civilnog društva mora da poboljša svoja znanja o zakonodavnim procesima i pitanjima o kojima se diskutuje (uključujući strategije i politike EU), kako bi pružile relevantan doprinos. Saradnja između organizacija civilnog društva i nezavisnih organa (poput Zaštitnika građana, Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti) još uvek je veoma važna, predstavlja dinamične i indirektne načine vršenja uticaja na Vladu. Dobre i praktične forme saradnje i mehanizmi za zajedničku podršku koji su razvijeni između ovih institucija i organizacija civilnog društva rezultirali su zajedničkim akcijama (podrška dopunama Nacrta zakona o računovodstvu i Zakona o budžetu koje su pripremile organizacije civilnog društva, zajednički projekat Povereni-

ka za zaštitu ravnopravnosti i Kuće ljudskih prava i demokratije o promovisanju mehanizama za unapređenje odgovora Poverenika za zaštitu jednakosti na diskriminaciju marginalizovanih grupa i pojedinaca u Srbiji, zajednički projekat Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM i Beogradskog centra za ljudska prava čiji je cilj utvrđivanje efekta preporuka koje dolaze od Zaštitnika građana Republike Srbije i istraživanje uticaja autoriteta ove institucije u odnosu na državne organe kod kojih je kancelarija Zaštitnika građana utvrdila kršenje principa dobrog upravljanja).

Službu za upravljanje kadrovima koju je osnovala Vlada u decembru 2005. u skladu sa Zakonom o državnim službenicima, sa ciljem da se pruži kontinuirana podrška reformi državne administracije u skladu sa principima profesionalizma, depolitizacije, racionalizacije i modernizacije koje je postavila Strategija za reformu državne administracije. Kancelarija za saradnju sa civilnim društвom je 2012. održala jednodnevni kurs obuke za državne službenike kako bi ih upoznala sa zakonodavnim, institucionalnim i finansijskim okvirom, kao i sa nacionalnim i međunarodnim zakonskim standardima o uključenju organizacija civilnog društva u proces kreiranja i sprovođenja državnih politika. Međutim, ovo je nedovoljno da bi se obuhvatile sve potrebe državne administracije u odnosu na razvoj organizacija civilnog društva.

Postojeći zakoni obavezuju državne institucije da sve nacrte i usvojene zakone i politike učine dostupnim javnosti: Poslovnik Narodne skupštine definiše koja dokumenta moraju biti objavljeni na sajtu Narodne skupštine; Poslovnik Vlade propisuje da je rad Vlade javan. Javnost rada Vlade obezbeđuje se konferencijama za novinare, predstavljanjem Vlade i organa državne uprave na internetu, saopštenjima za javnost i drugim informacijsko-telekomunikacionim sredstvima. Postoji nekoliko sajtova/portala koji objavljuju zakonska, strateška dokumenta i javne pozive (e-uprava, paragraf.rs, i drugi).

Organizacije civilnog društva nisu upoznate sa pojedincima i/ili odeljenjima u svim Vladinim organima koja su zadužena za organizacije civilnog društva. Međutim, postoje primeri pojedinačnih dobroih odnosa (pored Kancelarije za saradnju sa civilnim društвом, Kancelarija za evropske integracije (KEI), Ministarstvo omladine i sporta, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva).

Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja definiše jasne procedure za pristup informacijama od javnog značaja, uslove, izuzetke i rokove koje treba poštovati, kao i sankcije za državne službenike koji prekrše zakonske zahteve za pristup informacijama od javnog značaja. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti objavljuje godišnji izveštaj o primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. Podaci iz 2012. pokazuju da se građani najčešće žale na takozvano „čutanje administracije“. Takva situacija se dogodila u 91,3% slučajeva. Broj slučajeva u kojima je Poverenik morao da donosi odluke i daje naloge za postupanje po zahtevu i obezbeđivanje pristupa zahtevanim informacijama je porastao za oko 6%. Poverenik je je primio 2.330 žalbi na/za kršenje prava na sloboden pristup informacijama od javnog značaja. Žalbe upućene Povereniku su u najvećoj meri podnosiли pojedinci/građani (74,7%), organizacije civilnog društva i druge grupe civilnog društva (15,9%) i novinari i mediji (2,5%).

Podoblast 3.3.: Saradnja u pružanju socijalnih usluga

Postojeći zakoni omogućuju organizacijama civilnog društva da pružaju usluge u raznim oblastima (obrazovanje, zdravstvena nega, usluge socijalne zaštite).

Zakon o socijalnoj zaštiti (mart 2011) je uveo organizacije civilnog društva kao potencijalne pružaoce usluga, što predstavlja novitet u poređenju sa prethodnim zakonom i može imati značajan uticaj na rad i održivost organizacija civilnog društva koje su uključene u oblast socijalne zaštite. Zakon je uveo mogućnost da organizacije civilnog društva budu pružaoci usluga, međutim, usvajanjem brojnih podzakonskih akata o standardizaciji i licenciranju, postalo je prilično teško ostvariti ovu mogućnost. Organizacije civilnog društva koje se bave pružanjem usluga navele su da nisu uključene u sve faze razvoja i pružanja usluga, imajući u vidu da samo državne institucije – Centri za socijalni rad – imaju ovlašćenje da vrše procenu da li postoji potreba za socijalnim uslugama i koje su to usluge potrebne; organizacije civilnog društva su priznate kao ponuđači i pružaoci nekih od usluga.

Pored navedenog, posebno je važno pitanje identiteta organizacija civilnog društva, odnosno na koji način ove novine utiču na novi položaj organizacija civilnog društva, posebno imajući u vidu činjenicu da 25% organizacija civilnog društva u Srbiji primarno radi u oblasti socijalnih usluga²¹. Prilagođavanje novom sistemu socijalne zaštite zahtevaće određeni rad institucija i organizacija civilnog društva – zbog rigidnosti sistema i nedostatka saradnje među odeljenjima i unutar sektora. Zakon predviđa da će usluge socijalne zaštite koje ne mogu pružiti državne, pokrajinske ili lokalne institucije socijalne zaštite (s obzirom na to da pružaju samo usluge procene i planiranja), pružati licencirani pružalac usluga putem postupka javne nabavke za usluge socijalne dobrobiti²².

Izjave predstavnika organizacija civilnog društva tokom redovnih sastanaka sa predstavnicima Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike i istraživanje koje je sprovedeno u okviru SPMI projekta²³ pokazali su da je licenciranje nedostupno za većinu organizacija civilnog društva, posebno za one koje se nalaze u manjim gradovima u Srbiji. Postupak licenciranja organizacija civilnog društva kao pružalaca usluga u sistemu socijalne zaštite je definisan tako da organizacije civilnog društva moraju ispunjavati funkcionalne standarde (u pogledu prostora u kojem će pružati usluge) za koje im je potrebna podrška lokalnih vlasti. Organizacije civilnog društva su istakle da su sredstva koja se izdvajaju iz državnih izvora nedovoljna za pokrivanje osnovnih troškova usluga, a uslovi plaćanja se ne poštuju, što znači da postoje česti i dugi zastoji. Organizacije su takođe procenile da je uključivanje pružalaca usluga netransparentno u velikom broju slučajeva i da postoji sukob interesa. Istaknuto je da se tenderi/pozivi za pružanje usluga često objavljuju samo da bi se ispunila zakonska forma ili zahtev donatora (EU, Svetska banka i drugi), kao i da pružanje usluga ponekad zahteva preobimnu i nepotrebnu prateću dokumentaciju koju organizacije civilnog društva moraju podneti.

Proces nabavke i pružanja usluga je regulisan i drugim zakonima i sekundarnim propisima – novim Zakonom o javnim nabavkama, sekundarnim odredbama Zakona o radu i transferom

21 Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011, procenu izvršile Građanske inicijative u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije.

22 <http://www.minrzs.gov.rs/doc/porodica/Zakon%20o%20socijalnoj%20zastiti.pdf>

23 Izveštaj o rezultatima primene mera socijalne politike u 2011/2012, Građanske inicijative, 2013, <https://docs.google.com/a/gradjanske.org/file/d/0B3GsyrcnBBm-Zkl1bFYyQUU2bUE/edit>

sredstava jedinici lokalne samouprave – čija rešenja nisu usaglašena u dovoljnom obimu sa principom pluraliteta pružalaca usluga. Zakon o javnim nabavkama (2012) zahteva transparentnu tendersku proceduru u slučaju nadmetanja za finansiranje usluga iz javnih izvora, uz kriterijume koje većina organizacija civilnog društva ne može da ispunji (bankarske garancije, na primer). Ovo se posebno događa kada se organizacije civilnog društva nadmeću sa državnim institucijama (kao pružaoci usluga), koje su već ispunile sve osnovne kriterijume ili ih je obezbedila država.

Sa druge strane, prihvatanjem statusa pružaoca usluga, organizacija civilnog društva postaje deo državnog sistema i, u pružanju usluga, na nju se primenjuju svi sekundarni propisi koji važe za organizacije socijalne zaštite. Prema ovom zakonu (član br. 61), Naručilac može u konkursnoj dokumentaciji da navede vrstu sredstava finansijskog obezbeđenja kojim ponuđači obezbeđuju ispunjenje svojih obaveza u postupku javne nabavke, kao i ispunjenje svojih ugovornih obaveza, odnosno za povraćaj avansnog plaćanja (različiti oblici ručne zaloge hartija od vrednosti ili drugih pokretnih stvari, hipoteka, menica, jemstvo drugog pravnog lica sa odgovarajućim bonitetom, bankarske garancije, polise osiguranja i drugo). Međutim, ne postoji jasni i transparentni kriterijumi na osnovu kojih navedeno treba zatražiti. Dodatni novitet predstavlja to da su organizacije obavezne da podnesu finansijske ili bankarske garancije za tendere iznad 250 miliona dinara (malo više od 2 miliona evra) za robe i usluge i 500 miliona dinara (malo više od 4,3 miliona evra). U praksi, ovo gotovo da predstavlja „nemoguću misiju“ za udruženja, mala preduzeća i institucije socijalne zaštite jer one generalno ne poseduju bilo kakvu imovinu, finansiraju se putem projekata i ne poseduju druge vrste bankarskih garancija. Primarni mehanizam za razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite koji je predviđen u Zakonu o socijalnoj zaštiti je obesmišljen ovom odredbom i potencijalni akteri koji bi mogli da pruže usluge unapred su diskreditovani.

U 137 zajednica organizaovano je ukupno 445 lokalnih usluga socijalne zaštite koje se razlikuju prema vrsti, ciljnoj grupi i pružaocu usluga.²⁴ Izveštaj o mapiranju usluga socijalne zaštite u nadležnosti lokalne samouprave je zabeležio ukupan broj od 126 usluga koje pružaju organizacije civilnog društva. Organizacije civilnog društva se najviše bave pružanjem usluga osobama sa invaliditetom i deci i mladima sa poteškoćama u razvoju. Važnost organizacija civilnog društva kao pružalaca socijalnih usluga je još uvek velika i obuhvata usluge poput dnevnog smeštaja za stare, decu koja su u sukobu sa zakonom i pomoći u kući za decu sa smetnjama u razvoju. U ovim oblastima, skoro trećina usluga se obavlja u sektoru organizacija civilnog društva. Sektor organizacija civilnog društva je najmanje aktivan u pružanju usluga poput skloništa, savetovališta i drugih.

24 Komparativna analiza uloge civilnog društva u pružanju usluga socijalne dobrobiti na Zapadnom Balkanu, SECONS, 2013.

NALAZI I PREPORUKE (TABELARNI PRIKAZ)

Oblast 1: Osnovne pravne garancije sloboda			
Podoblast 1.1.: Sloboda udruživanja			
Princip: Sloboda udruživanja je svima zagarantovana i na nju svi imaju puno pravo			
STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. Svi pojedinci i pravna lica imaju pravo da osnivaju i da budu deo neformalnih i / ili registrovanih organizacija of-lajn i on-lajn.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Postoji pravni okvir po kome svako lice može osnovati udruženje, fondaciju, kao i neku drugu vrstu neprofitnih, nevladinih subjekata (npr. neprofitnu kompaniju) u bilo koju svrhu. 2) Pravni okvir dopušta kako pojedincima tako i pravnim licima da ostvaruju ovo pravo bez diskriminacije (na osnovu uzrasta, nacionalnosti, pravnog svojstva, rodne pripadnosti itd.). 3) Registracija nije obavezna, a u slučajevima kada organizacije reše da se registruju, pravila registracije su jasno propisana i omogućuju laku i blagovremenu registraciju i žalbeni postupak, koji nisu skupi. 4) Zakon dopušta umrežavanje među organizacijama u zemlji i inostranstvu, bez prethodne najave. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Svaki pojedinac ili pravno lice u praksi mogu osnovati udruženja, fondacije ili druge neprofitne, nevladine organizacije offline ili online. 2) Pojedinci i pravna lica se ne sankcionisu zato što nisu registrovali svoje organizacije. 3) Registracija je zaista moguća u okviru pravno propisanih rokova; vlasti odlučuju o svakom slučaju na objektivan i apolitičan način. 4) Pojedinci i OCD mogu formirati i učestvovati u mrežama i koalicijama, u svojim zemljama ili izvan njih. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama se primenjuju bez poteškoća, smatraju se savremenim zakonima koji pružaju okvir za rad organizacija civilnog društva. • Proces registracije je dobrovoljan, sastoji se od jasne, jednostavne i decentralizovane procedure i pruža mogućnosti za registrovanje organizacije civilnog društva za samo nekoliko dana i registrovanje na mreži. • Umrežavanje je dozvoljeno ovim zakonom i podržano mnoštvom različitih politika i programa. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 21.491 registrovanih udruženja, 49 stranih udruženja, 496 zadužbina i fondacija, 15 predstavnštava stranih zadužbina i fondacija – predstavlja dokaz raširene prakse udruživanja. • Brojne neformalne grupe su veoma aktivne i priznate u društvu. • Lokalne kancelarije APR još uvek imaju problem sa pojedinim aspektima registracije fondacija, na primer, kako takvi subjekti treba da formulišu svoja osnivačka akta i definišu odnose između suoosnivača. • Postoji najmanje 100 funkcionalnih mreža na nacionalnom i lokalnom nivou; u istraživanju koje je sprovedene 2011, OCD su navele više od 230 međunarodnih mreža čiji su članovi; međutim, među navedenim mrežama takođe se pojavljuju domaće mreže i domaće pojedinačne organizacije, . 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nema preporuka. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poboljšanje kapaciteta Agencije za privredne register za registraciju fondacija i zadužbina.

Podoblast 1.1.: Sloboda udruživanja

Princip: Sloboda udruživanja je svima zagarantovana i na nju svi imaju puno pravo

STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. OCD rade slobodno, bez neovlašćenog mešanja države u njihovo interno upravljanje i aktivnosti.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Pravni okvir obezbeđuje garancije protiv mešanja države u interne stvari udruženja, fondacija i drugih vrsta neprofitnih subjekata. 2) Država obezbeđuje zaštitu od mešanja od strane trećih lica. 3) Pravila finansijskog izveštavanja (uključujući i pravila o pranju novca) i računovodstva uzimaju u obzir specifičnu prirodu OCD-a i u srazmeri su sa veličinom organizacije, kao i vrstom/obimom njenih aktivnosti. 4) Sankcionisanje povreda zakonskih zahteva treba da se zasniva na primenjivom zakonodavstvu te da sledi principu proporcionalnosti. 5) Restrikcije i pravila koja se odnose na raspuštanje i prestanak rada zadovoljavaju standarde međunarodnog prava i zasnivaju se na objektivnim kriterijumima, koji ograničavaju arbitrarно donošenje odluka. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama predviđaju da organizacije imaju slobodu regulisanja unutrašnjih pitanja Statutima. • Zakon o izmenama i dopunama Zakona o budžetskom sistemu propisuje obaveznu registraciju korisnika javnih sredstava i registraciju u Registru javnih sredstava u okviru Uprave za trezor, kao i otvaranje računa za posebne namene za specijalne korisnike javnih sredstava ili udruženja i druge organizacije civilnog društva. • Novi Zakon o računovodstvu definiše organizacije civilnog društva kao druge pravne subjekte na koje se primenjuju računovodstveni propisi, dok se njihove specifične karakteristike ogledaju u pojednostavljenim pravilima za vođenje evidencije (one ne moraju da primenjuju Međunarodne računovodstvene standarde), specijalnom kontnom okviru (obavezni trocifreni računi na kojima se registruju kategorizacija i vođenje knjiga o poslovnim promenama) i specijalnim formama finansijskih izveštaja. • Najviše organizacija civilnog društva je organizovano kao mala pravna lica i u skladu sa novim kriterijumima za kategorizaciju, one će biti kategorizovane kao mikopravni subjekti i na taj način neće biti podložne obaveznoj reviziji finansijskih izveštaja, kako je predviđeno novim Zakonom o računovodstvu koji je usvojen u julu 2013. • Ograničenja i pravila za raspuštanje i prestanak postojanja su jasno propisana ZAKONOM i Statutom. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dopuniti Zakon o budžetskom sistemu u pogledu tretmana organizacija civilnog društva i otvaranja posebnih računa u Upravi za trezor. • Potrebno je učešće organizacija civilnog društva u usvajanju uredbi o računovodstvu.
	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Nema slučajeva mešanja države u interne stvari udruženja, fondacija i drugih vrsta neprofitnih subjekata. 2) U praksi nema invazivnog nadzora kojim se nameću opterećujući zahtevi u vezi sa izveštavanjem. 3) Sankcije se primenjuju u retkim/krajnjim slučajevima, one su srazmerne i podležu sudskoj proveri. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Otvaranje obaveznog računa u Upravi za trezor nameće dodatno opterećenje i troškove organizacijama civilnog društva koje moraju da otvore nove račune. Uz to, pri otvaranju ovog računa, organizacije civilnog računa moraju da plate više bankarske provizije nego u komercijalnoj banci; gotovinsko plaćanje nije dozvoljeno; elektronsko bankarstvo nije moguće. • Prijavljen je slučaj da je predstavnik opštinskog veća zahteva da bude izabran za člana lokalne organizacije civilnog društva koja prima sredstva iz opštinskog budžeta. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promena prakse će slediti promenu zakona. • Povećanje svesti o pitanju sukoba interesa.

Podoblast 1.1.: Sloboda udruživanja

Princip: Sloboda udruživanja je svima zagarantovana i na nju svi imaju puno pravo.

STANDARDI/ KRITERIJUMI	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Zakon dozvoljava OCD-ima da se angažuju u ekonomskim aktivnostima. 2) OCD-ima je dozvoljeno da budu finansirane iz inostranstva. 3) OCD-ima je dozvoljeno da budu finansirane od strane pojedinaca, korporacija i iz drugih izvora. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udrženja, fondacije i zadužbine koje deluju u javnom interesu mogu direktno obavljati privrednu delatnost ukoliko su ispunjeni propisani uslovi. • U Agenciji za privredne registre, organizacija civilnog društva mora registrovati jednu privrednu delatnost – takozvanu glavnu/pretežnu privrednu delatnost kojom želi direktno da se bavi, ali se može direktno baviti i drugim privrednim delatnostima, ukoliko su one predviđene njenim statutom. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potrebna je promena relevantnih poreskih zakona.
3. Za podršku svojim aktivnostima, OCD mogu slobodno tražiti i obezbeđivati finansijske resurse iz različitih domaćih i stranih izvora.	<p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Zakon koji reguliše angažovanje OCD-a u ekonomskim aktivnostima primenjuje se i nije opterećujući za OCD. 2) Ne postoje restrikcije (npr. administrativno ili finansijsko opterećenje, unapred data odobrenja ili kanalisanje takvih sredstava putem određenih tela) koje se odnose na OCD u vezi sa dobijanjem finansija iz inostranstva. 3) Primanje finansija od pojedinaca, korporacija i iz drugih izvora je lako, efektivno i bez ikakvih nepotrebnih troškova ili administrativnih opterećenja. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedosledna primena člana o bavljenju privrednom delatnošću; nadzorni državni organi su povremeno zauzimali stav da se organizacija civilnog društva može direktno baviti samo privrednom delatnošću koja je registrovana u Agencije za privredne registre. Gotovo četvrtina organizacija civilnog društva je registrovala privrednu delatnost (24%). Od tog procenta, najviše organizacija civilnog društva se bavilo ekološkim pitanjima (29%), dok je najmanje organizacija bilo uključeno u zdravstvenu negu (14%). • Nema ograničenja. • Organizacije civilnog društva identifikuju troškove bankarskih transakcija koji nisu odobreni kao budžetski troškovi kao finansijsko opterećenje za primanje inostranih sredstava. Primanje sredstava preko računa od anonymnih pojedinaca nije moguće pošto banke zahtevaju zakonsku osnovu za plaćanje/prihod. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja kapaciteta relevantne državne administracije za ovu temu, kao i kapaciteta organizacija civilnog društva koje treba da poseduju više svesti o ovoj mogućnosti. • Promena bankarskih pravila.

Podoblast 1.2.: Povezane slobode

Princip: Slobode okupljanja i izražavanja su svima zagarantovane.

STANDARDI/ KRITERIJUMI	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
<p>1. Predstavnici OCD-a, pojedinačno ili preko svojih organizacija, imaju pravo na slobodu mirnog okupljanja.</p>	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Zakonski okvir se zasniva na međunarodnim standardima i obezbeđuje pravo na slobodu okupljanja svima i bez ikakve diskriminacije. 2) Zakon priznaje i ne ograničava spontana, istovremena okupljanja i kontraokupljanja. 3) Ostvarivanje tog prava ne podleže prethodnom dobijanju dozvole od vlasti, već je najčešće potrebna prethodna najava, što nije teška procedura. 4) Organizatori se mogu žaliti na sve restrikcije prava koje je garantovano zakonom propisano od strane regulatornog tela. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Ne postoje slučajevi zadiranja u pravo na slobodu okupljanja i svaka grupa ljudi može da se okupi na željenom mestu i u željeno vreme, u skladu sa zakonskim odredbama. 2) Restrikcije se pravdaju objašnjanjem razloga za svaku restrikciju, što se odmah dostavlja organizatoru u pismenom vidu, da bi se garantovala mogućnost žalbe. 3) Istovremena, spontana okupljanja i kontraokupljanja mogu se održati, a država im olakšava da ostvaruju svoje pravo i štiti te grupe od lica čiji je cilj da spreče ili prekinu takvo okupljanje. 4) Postoje slučajevi slobode okupljanja koje su organizovale OCD (pojedinačno ili preko svojih organizacija) bez prethodnog dobijanja dozvole; kad se zahteva obaveštavanje nadležnih organa, ono se podnosi u kratkom vremenskom roku i ne ograničava mogućnost da se okupljanje organizuje. 5) Organi za primenu zakona nisu koristili preteranu silu, uključujući preventivno pritvaranje organizatora i učesnika. 6) Mediji treba da imaju što je veći mogući pristup okupljanju. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sloboda okupljanja, odnosno mirnog okupljanja je garantovana Ustavom i detaljno regulisana Zakonom o javnom okupljanju (2005). • Spontana okupljanja nisu dozvoljena, pošto mora biti podneta prijava, ali odobrenje nije potrebno. • Zakon ne prepoznaje/definiše istovremena okupljanja i kontraskupove. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najpoznatiji primer ugrožavanja slobode okupljanja je zabrana Parade ponosa. • Zvanično objašnjenje, koje je dao premijer, pravda zabranu Paradu ponosa procenom da je moguće ugrožavanje bezbednosti građana i javnog reda. • Ustavni sud je doneo odluku kojom se usvaja žalba Udruženja "Beogradska parada ponosa" na gorepomenutu odluku i utvrdio da su ustavno pravo žalioca na pravosudnu zaštitu i sloboda okupljanja prekršeni. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nema potrebe za promenama. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zagovaranje propisne primene zakona.

Podoblast 1.2.: Povezane slobode

Princip: Slobode okupljanja i izražavanja su svima zagarantovane.

STANDARDI/ KRITERIJUMI	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Predstavnici OCD-a, pojedinačno ili preko svojih organizacija, imaju pravo na slobodu izražavanja.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Pravni okvir obezbeđuje slobodu izražavanja za sve. 2) Restrikcije, kao što su ograničavanje govora mržnje, koje nameće zakon, jasno su propisane i u skladu su sa međunarodnim zakonom i standardima. 3) Kleveta više predstavlja prekršaj nego što potпадa pod krivični zakon. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ustav Republike Srbije jemči slobodu mišljenja i izražavanja, kao i slobodu da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje. • Zakon o zabrani diskriminacije zabranjuje izražavanje ideja, informacija i mišljanja koja podstiču diskriminaciju, mržnju ili nasilje nad osobom ili grupom osoba zbog njihovih ličnih karakteristika, u medijima i drugim publikacijama, novinama i mestima koja su dostupna javnosti, štampanjem i objavljivanjem poruka ili simbola, ili drugačije. • Kleveta je ukinuta kao prekršaj dopunama iz 2012. Krivičnog zakona. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nema potrebe za promenama.
	<p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Predstavnici OCD-a, naročito oni iz organizacija koje se bave ljudskim pravima i „watchdog“ organizacija, imaju pravo na slobodu izražavanja o stvarima koje podržavaju i koje prate kritički. 2) Nema slučajeva zadiranja u pravo na slobodu izražavanja za sve. 3) Nema slučajeva u kojima bi pojedinci, uključujući predstavnike OCD-a, bili proganjeni zbog kritičkog govora, u javnosti ili privatno. 4) Nema sankcija za kritički govor, u javnosti ili privatno, prema Krivičnom zakonu. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podaci iz ANEM-ovih (Asocijacija nezavisnih elektronskih medija) izveštaja pokazuju da je organizacijama civilnog društva i branicom ljudskih prava ugrožena sloboda izražavanja i kritički rad. • Lista organizacija civilnog društva pod nazivom "Crna lista nevladinih organizacija" i slična lista medija koje su sastavila nacionalistička udruženja. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pažljivo praćenje primene zakona i zagovaranje blagovremenog sankcionisanja prekršilaca.

Podoblast 1.2.: Povezane slobode

Princip: Slobode okupljanja i izražavanja su svima zagarantovane.

STANDARD 3	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
3. Predstavnici civilnog društva, pojedinačno ili preko svojih organizacija, imaju pravo da bezbedno dobijaju i saopštavaju informacije preko svih medija.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Pravni okvir obezbeđuje mogućnost komunikacije putem informacija, kao i pristup svim izvorima informacija, uključujući Internet i IKT; ako postoje zakonske restrikcije, one su izuzetak, i ograničene su i zasnovane na međunarodnom zakonu o ljudskim pravima. 2) Pravni okvir zabranjuje neopravданo praćenje (monitoring) komunikacionih kanala, uključujući internet i IKT, ili prikupljanje informacija korisnika od strane vlasti. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pravni okvir svima garantuje pravo na istinito, potpuno i blagovremeno informisanje o stvarima od javnog interesa i javne informacije moraju poštovati ovo pravo. • Zakon o elektronskim komunikacijama garantuje poverljivost elektronskih komunikacija. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nema potrebe za promenama.
	<p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) U praksi ne postoje slučajevi u kojima su nametnute restrikcije na pristup bilo kom izvoru informacija, uključujući internet i IKT. 2) Internet je široko pristupačan i dostupan. 3) U praksi nema slučajeva neopravdanog praćenja komunikacionih kanala, uključujući Internet i IKT, ili prikupljanje informacija korisnika od strane vlasti. 4) Nema slučajeva policijskog uznemiravanja članova grupa društvenih mreža. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analiza iz 2011. pokazuje da jedna trećina organizacija civilnog društva nema pristup internetu, što se podudara sa nalazom da jedna trećina organizacija civilnog društva nema kompjuter/leaptop u svojoj organizaciji. • Pristup organizacija civilnog društva medijima zavisi od nivoa interesovanja medija za njihove aktivnosti, kao i od političke situacije. • Zaštitnik građana je inicirao procenu ustavnosti odredaba o mešanju policije u poverljivost komunikacionih kanala i dao mišljenje tačan naziv o detaljnim kriterijumima za utvrđivanje stepena tajnosti poverljivih informacija kao "poverljivo" i "interno" za državne organe. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizacijama civilnog društva je potrebna medijska pismenost. • Medijima je potrebna tematska pismenost organizacija civilnog društva • Porast upotrebe društvenih medija.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva			
Podoblast 2.1: Poreski/fiskalni tretman organizacija civilnog društva i njihovih donatora			
Princip: Organizacije civilnog društva i donatori uživaju povoljan poreski tretman.			
STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. Poreske olakšice se mogu dobiti na razne izvore prihoda OCD-a	Zakonodavstvo: <ol style="list-style-type: none"> 1) Zakon obezbeđuje tretman neplaćanja poreza na sve grantove i donacije koji podržavaju neprofitne aktivnosti OCD-a. 2) Zakon obezbeđuje poreske olakšice za ekonomске aktivnosti OCD-a. 3) Zakon obezbeđuje poreske olakšice za pasivne investicije OCD-a. 4) Zakon dopušta osnivanje i obezbeđuje poreske olakšice za zadužbine. 	Zakonodavstvo: <ul style="list-style-type: none"> • Zakonodavstvo Srbije ne predviđa oslobođenje od plaćanja poreza na imovinu za nekretnine udruženja, fondacije i slične organizacije civilnog društva koje vrše aktivnosti od javnog interesa. • Zakon o porezu na imovinu iz 2010. je ukinuo porez od 2.5% na poklone za udruženja zadužbine i udruženja za primljene poklone/ostavštinu koja je namenjena isključivo ostvarivanju ciljeva od javnog interesa; neoporezivi iznos do kog sredstva ne podležu porezu na poklone je podignut na 100.000 dinara (877 evra) • Zakon o porezu na dobit pravnih lica generalno izuzima organizacije civilnog društva iz oporezivanja subvencija, donacija, članarina i neekonomskih izvora prihoda. • Osnivanje zadužbina je dozvoljeno, međutim, nema specifičnih poreskih olakšica. 	Zakonodavstvo: <ul style="list-style-type: none"> • Dopuna grupe zakona koja se odnosi na porez.
	Praksa: <ol style="list-style-type: none"> 1) Nema direktnih ili indirektnih (prikrivenih) poreza na prijavljene grantove. 2) Poreske olakšice za ekonomске aktivnosti OCD-a su delotvorne i podržavaju rad OCD-a. 3) OCD koriste pasivne investicije i za to ne snose nikakve sankcije. 4) Zadužbine se osnivaju bez velikih proceduralnih poteškoća i rade slobodno, bez administrativnog opterećenja ili velikih finansijskih troškova. 	Praksa: <ul style="list-style-type: none"> • Prijavljeni su slučajevi u kojima poreski organi zahtevaju od organizacija civilnog društva da se prijave na oslobođenje od plaćanja poreza za bilo koji poklon koji prime i čija vrednost premašuje granicu od 100.000 dinara, kako bi bile oslobođene od poreza na dobit. • Nema poreskih olakšica za obavljanje privredne delatnosti organizacija civilnog društva. • Pasivne investicije mogu se koristiti samo ako to dozvoli donator. • U praksi postoje određene poteškoće u registrovanju zadužbina usled nedostatka znanja Agencije za privredne registre 	Praksa: <ul style="list-style-type: none"> • Praksa treba da sledi promene u zakonima koji se odnose na porez. • Izgradnja kapaciteta Poreske uprave je neophodna kako bi uprava shvatila specifične karakteristike organizacija civilnog društva.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva

Podoblast 2.1: Poreski/fiskalni tretman organizacija civilnog društva i njihovih donatora

Princip: Organizacije civilnog društva i donator uživaju povoljni poreski tretman.

STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Obezbeđuju se podsticajne mere za davanja pojedincu i korporacija.	Zakonodavstvo: 1) Zakon obezbeđuje umanjenje poreske osnovice za pojedinačne i korporativske donacije OCD. 2) Postoje jasni zahtevi/uslovi za dobijanje donacija kod kojih se umanjuje poreska osnovica, a u njih spada široki spektar aktivnosti koje su od javnog interesa. 3) Državne politike u vezi sa korporativnom društvenom odgovornošću uzimaju u obzir potrebe OCD-a i uključuju ih u svoje programe.	Zakonodavstvo: • Individualno dobročino davanje nije priznato zakonom kao osnova za umanjenje poreza. • Zahtevi za primanje donacija za koje se umanjuje porez propisani su Zakonom o porezu na imovinu i vrste delatnosti od javnog interesa nisu usklađene sa Zakonom o udruženjima i Zakonom o fondacijama i zadužbinama. • Nacionalna strategija za društveno odgovorno poslovanje usvojena je 2010. za petogodišnji period.	Zakonodavstvo: • Dopuna zakona koji se odnose na porez. • Usklađivanje poreskih zakona sa Zakonom o udruženjima i Zakonom o zadužbinama i fondacijama.
	Praksa: 1) Postoji operativna funkcionalna procedura za traženje umanjenja poreske osnovice za pojedinačne i korporativne donacije. 2) OCD su partneri sa državom u promociji društveno odgovornog poslovanja (CSR). 3) OCD koje rade u glavnim oblastima od javnog interesa, uključujući ljudska prava i „watchdog“ organizacije, uspešno uživaju donacije kod kojih se umanjuje poreska osnovica.	Praksa: • Porez se ne umanjuje za individualne donacije; umanjenja poreza na dobit pravnih lica – komplikovana procedura; veoma često, pri davanju donacija, pravna lica podležu inspekcijskim.	Praksa: • Praksa će pratiti promene u zakonima koji se odnose na porez.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva			
Podoblast 2.2.: Državna podrška			
Princip: državna podrška organizacijama civilnog društva se pruža na transparentan način i troši na odgovoran način.			
STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. Javno finansiranje je na raspoređivanju za institucionalni razvoj OCD-a, podršku projektima i ko-finansiranje grantova EU i drugih.	Zakonodavstvo: 1) Postoji zakon ili nacionalna politika (dokument) koja reguliše podršku države institucionalnom razvoju OCD-a, podršku projektima i ko-finansiranju projekata koje finansira EU. 2) Postoji mehanizam na nacionalnom nivou za raspodelu javnih sredstava OCD-ima. 3) Javna sredstva za OCD su jasno planirana u okviru državnog budžeta. 4) Postoje jasne procedure za učešće OCD-a u svim fazama ciklusa javnog finansiranja.	Zakonodavstvo: • Državna podrška organizacijama civilnog društva je regulisana Zakonom o udruženjima, Zakonom o zadužbinama i fondacijama; Uredba o kriterijumima za finansiranje i kofinansiranje aktivnosti organizacija iz državnog budžeta. • Sredstva se obezbeđuju samo za projekte/programe, ali ne za institucionalni razvoj organizacija civilnog društva. • Ne postoji jedinstveni nacionalni organ/institucija sa ovlašćenjem za raspodelu javnih sredstava organizacijama civilnog društva. • Nema jasnih procedura.	Zakonodavstvo: • Razvijanje jasnih procedura za učešće organizacija civilnog društva u svim fazama javnog finansiranja.
	Praksa: 1) Raspoloživa javna sredstva odgovaraju na potrebe sektora OCD. 2) Postoje državni organi sa jasnim mandatom za raspodelu i/ili monitoring raspodele državnog finansiranja. 3) Finansiranje je predvidivo, ne smanjuje se drastično iz jedne godine u drugu; a sumu u budžetu za OCD-e je lako identifikovati. 4) Učešće OCD-a u ciklusu javnog finansiranja je transparentno i značajno.	Praksa: • Dostupna javna sredstva su često nedovoljna čak i za pokrivanje administrativnih troškova. • Kancelarija je uvela kofinansiranje, ali u veoma maloj meri u poređenju sa potrebama sektora. • Finansiranje nije predvidljivo niti ga je lako identifikovati, iako Kancelarija priprema zbirni izveštaj – sredstva namenjena finansiranju organizacija se koriste za sportske klubove, organizacije Crvenog krsta, javne institucije, čak i za finansiranje pojedinaca. • Prema Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o budžetu Republike Srbije iz 2011, planirani izdvajanja sa ekonomske klasifikacije linije 481 iznose približno 55 miliona €, pri čemu prema Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o budžetu Republike Srbije za 2011. izdvajanje sredstava iz ove ekonomske klasifikacije iznose približno 46 miliona €; prema Godišnjem zbirnom izveštaju o trošenju sredstava koja su planirana i isplaćena udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva iz budžeta Republike Srbije kao podrška projektnim i programskim aktivnostima u 2012, 76 miliona € je isplaćeno na svim nivoima vlasti u Republici Srbiji. • Državna revizorska institucija prati potrošnju javnih sredstava, uključujući sredstva za organizacije civilnog društva (ukoliko ih organ distribuiru).	Praksa: • Povećanje kofinansiranja. • Diverzifikovanje linije 481.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva			
Podoblast 2.2.: Državna podrška			
Princip: državna podrška organizacijama civilnog društva se pruža na transparentan način i troši na odgovoran način.			
STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Javno finansiranje se raspodeljuje na propisani i transparentni način.	Zakonodavstvo: 1) Procedura za raspodelu javnih sredstava je transparentna i zakonski obavezujuća. 2) Kriterijumi za izbor su jasni i objavljeni unapred. 3) Postoje jasne procedure koje se bave pitanjima sukoba interesa pri donošenju odluka.	Zakonodavstvo: • Uredba o finansiranju i kofinansiranju aktivnosti organizacija civilnog društva iz nacionalnog budžeta propisuje da je raspodela sredstava zasnovana na javnom pozivu koji objavi nadležni organ i koji je objavljen na zvaničnom sajtu, kao i kriterijume, uslove, opseg, metod, proces do-djeljivanja i način i postupak vraćanja sredstava. • Procedure koje se bave pitanjima sukoba interesa u donošenju odluka su propisane Zakonom o sprečavanju sukoba interesa obavljanju javne službe.	Zakonodavstvo: • Dopuna zahtevanih garancija za distribuciju javnih sredstava.
	Praksa: 1) Informacije u vezi sa procedurama za finansiranje i informacije o projektima koji se finansiraju su dostupne javnosti. 2) Državni organi prate proceduru i primenjuju je na usklađeni način. 3) Uslovi za podnošenje zahteva nisu previše teški za OCD-e. 4) Smatra se da su odluke na tenderima poštene a da su situacije sa sukobom interesa najavljene unapred.	Praksa: • Informacije se javno objavljaju na zvaničnom sajtu nadležnih organa i/ili dnevnim novinama • Prema Godišnjem zbirnom izveštaju o trošenju sredstava koja su planirana i isplaćena udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva, procedure se poštuju i primenjuju na usklađen način. • U oktobru 2013, Vlada je usvojila izmene ove Uredbe. Na osnovu zahteva koji je uputilo više od 100 organizacija, i u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnim društvom, administrativna procedura je pojednostavljena; traženu dokumentaciju obezbeđuju relevantne institucije i državni organi. • Organizacije civilnog društva su izjavile da se pojedine OCD koje podržavaju političke stranke koje su na vlasti favorizuju na pozivima/konkursima. Postavljanje zahteva Ministarstva za omladinu i sport za partnerstvom sa lokalnim kancelarijama za mlade kao uslova za prijavu je navedeno kao negativan primer. • Organizacije civilnog društva retko učestvuju u tenderima i mi ne posedujemo relevantne informacije.	Praksa: • Uredbu treba primenjivati na svim nivoima, pod uslovom da se ukinu zahtevi za garancijama.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva			
Podoblast 2.2.: Državna podrška			
Princip: državna podrška organizacijama civilnog društva se pruža na transparentan način i troši na odgovoran način.			
STANDARD 3	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
3. Postoji jasan sistem odgovornoosti, monitoringa i evaluacije javnog finansiranja.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Procedura za raspodelu javnih sredstava propisuje jasne mere za odgovornost, monitoring i evaluaciju. 2) Postoje propisane sankcije za OCD-e koje zloupotrebe sredstava, i te sankcije su srazmerne kršenju procedure. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Monitoring se vrši neprestano i u skladu sa unapred određenim i objektivnim indikatorima. 2) Redovnu evaluaciju efekata/uticaja javnih sredstava vrše državni organi i ona je dostupna javnosti. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Procedura i sankcije su propisane Uredbom o kriterijumima za finansiranje i kofinansiranje aktivnosti organizacija civilnog društva iz nacionalnog budžeta. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje se izvodi tokom sprovođenja projekta, ali bez usaglašenih standarda za sve državne institucije. • Redovna procena efekata/uticaja javnih sredstava se ne sprovodi; prate se samo rezultati, a ne efekti. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usvajanje pravila sa jasnim sistemom odgovornosti, praćenja i evaluacije. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uredbu treba primenjivati na svim nivoima, pod uslovom da se ukinu zahtevi za garantijama.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva

Podoblast 2.2.: Državna podrška

Princip: državna podrška organizacijama civilnog društva se pruža na transparentan način i troši na odgovoran način.

STANDARD 4	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
4. Država daje i nefinansijsku podršku.	Zakonodavstvo: 1) Zakon dopušta državnim vlastima da OCD-ima dodeli nefinansijsku podršku, kao što su državna imovina, rentiranje prostora bez finansijske nadoknade (na određeni rok), besplatna obuka, konsultacije i drugi resursi. 2) Nefinansijska podrška se obezbeđuje po jasno propisanim procesima, na osnovu objektivnih kriterijuma, i ne favorizuje nijednu grupu.	Zakonodavstvo: • Ustav Srbije, Zakon o javnoj svojini, Zakon o finansiranju lokalnih samouprava, odluke gradova/opština o upotrebi državne svojine, Nacionalna strategija za mlade predstavljaju pravnu osnovu za nefinansijsku podršku organizacijama civilnog društva, ali se one tretiraju isto kao drugi pravni subjekti • Uredba o uslovima pribavljanja i otuđenja nepokretnosti neposrednom pogodbom, davanja u zakup stvari u javnoj svojini i postupcima javnog nadmetanja i prikupljanja pismenih ponuda definiše procedure za obezbeđivanje svojine – prostora za organizacije civilnog društva koje funkcionišu u najvećem broju slučajeva • Nacionalna strategija za mlade, kao i Uredba o osnivanju Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom propisuju organizovanje obuka i seminara za izgradnju kapaciteta organizacija civilnog društva i neformalnih grupa. • Državne institucije objavljaju različite publikacije/smernice za unapređenje saradnje između državnih/lokalnih institucija i organizacija civilnog društva. • Državne institucije podržavaju inicijative i aktivnosti organizacija civilnog društva pismima podrške ili ovlašćenjima.	Zakonodavstvo: • Razvijanje jasne procedure/smernice za nefinansijsku podršku.
	Praksa: 1) OCD koriste nefinansijsku podršku države. 2) Pri dobijanju državne nefinansijske podrške, OCD se tretiraju na isti način kao i ostali akteri ili imaju čak i veću podršku. 3) Nema slučajeva da državne vlasti dodeljuju nefinansijsku podršku samo OCD-ima koje ne kritikuju njen rad; ili slučajeva u kojima se podrška uskraćuje onim OCD-ima koje kritikuju rad državnih vlasti; ili se vrši diskriminacija na osnovu lojalnosti, političke pripadnosti ili drugih nezakonitih uslova.	Praksa: • Postoje slučajevi kada državni organi vlasti utiču na ili predlažu izbor aktivnosti koje sprovode organizacije civilnog društva a koje mogu doprineti porastu političke podrške.	Praksa: • Uspostavljanje jasnih kriterijuma bi trebalo da poboljša praksu.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva

Podoblast 2.3: Ljudski resursi

Princip: Državne politike i pravno okruženje stimulišu i olakšavaju zaposlenje, volontiranje i druge angažmane u organizacijama civilnog društva.

STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. OCD se tretiraju na isti način kao i drugi poslodavci.	Zakonodavstvo: 1) Zakon i politike tretiraju OCD-e na isti način kao i druge poslodavce.	Zakonodavstvo: • Organizacije civilnog društva se na osnovu zakona i politika tretiraju na istovetan način kao poslodavci. Ne postoje dodatni zahtevi pri zapošljavanju osoba u organizacijama civilnog društva. Zakon o radu tretira organizacije civilnog društva na isti način kao i druge poslodavce.	Zakonodavstvo: • Nisu potrebne promene
	Praksa: 1) Ako postoje programi podsticajnih mera za zapošljavanje, OCD-i se tretiraju kao i svi ostali sektori. 2) Vode se redovne statistike o broju zaposlenih u neprofitnom sektoru.	Praksa: • Organizacije civilnog društva koriste programe državnih podsticajnih mera za zapošljavanje: start up programe, programe prve šanse, zapošljavanje mladih starosti do 30 godina, programe za profesionalni razvoj. • Nema posebnih statističkih podataka o neprofitnom sektoru • Prema podacima Agencije za privredne registre, u 2012. udruženja su zapošljavala 7.304 osoba sa punim radnim vremenom.	Praksa: • Uvođenje dodatnih programa državnih podsticajnih mera za organizacije civilnog društva. • Uvođenje redovne statističke analize neprofitnog sektora, tako da bude komparativan sa drugim sektorima širom sveta.

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva

Podoblast 2.3: Ljudski resursi

Princip: Državne politike i pravno okruženje stimulišu i olakšavaju zaposlenje, volontiranje i druge angažmane u organizacijama civilnog društva

STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Postoje podsticajne politike i zakoni o volonterima.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Zakon stimuliše volonterizam i u njega su ugrađene najbolje regulatorne prakse, dok se istovremeno dopuštaju spontane volonterske prakse. 2) Postoje podsticajne mere i programi za razvoj i promociju volonterizam koje podržava država. 3) Postoje jasno definisani ugovorni odnosi i zaštite koje pokrivaju organizovan volontеризам. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakon o volontiranju je previse kodifikovan i otežava organizacijama civilnog društva u Srbiji da angažuju volontere u svom radu; na primer, zakon propisuje obavezne ugovore između volontera i organizacije koja ga/je angažuje. • Ovaj Zakon reguliše osnovne termine koji su vezani za volontiranje, principe volontiranje, ugovor o volontiranju, prava i obaveze volontera i organizatora volontiranja i nadzor primene ovog zakona. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izmene Zakona o volontiranju.
	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Podsticajne mere i programi su transparentni i lako dostupni OCD-ima, a politika/strateški dokument/zakon se u potpunosti primenjuju, prate i procenuju periodično i na participativni način. 2) Administrativne procedure za organizatore volonterskih aktivnosti nisu komplikovane i nema nepotrebnih troškova. 3) Volonterizam može biti u svakom obliku; nema slučajeva pritužbi na restrikcije volonterizma. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakon postavlja dodatno administrativno opterećenje organizacijama civilnog društva, tako da organizacije civilnog društva pokušavaju da izbegnu zahteve kreativnom implementacijom • U drugim tačkama, Zakon ostaje nejasan; na primer, on uvodi podelu na dugoročno, kratkoročno i ad hoc volontiranja, ali bez jasne razlike između njih (ili jasnih obaveza koje bi proistekle iz odabira date forme volonterskog angažmana). • Postoje indikacije da poslodavci zloupotrebljavaju zakon i koriste njegove nejasne odredbe da angažuju mlade, obrazovane lude kao volontere, umesto da ih zaposle. • Volonterski rad nije priznat. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promene u praksi će slediti promene u zakonu..

Oblast 2 Okvir za finansijsku vitalnost i održivost organizacija civilnog društva			
Podoblast 2.3: Ljudski resursi			
Princip: Državne politike i pravno okruženje stimulišu i olakšavaju zaposlenje, volontiranje i druge angažmane u organizacijama civilnog društva			
STANDARD 3	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
3. Edukativni sistem promoviše građanski angažman.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Neformalno obrazovanje se promoviše kroz politiku/strategiju/zakon. 2) Predmeti koji su u vezi sa društvom uključeni su u zvanični plan i program na svim nivoima obrazovnog sistema. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Obrazovni sistem sadrži mogućnosti za građanski angažman u OCD-ima. 2) Priznaje se omogućavanje neformalnog obrazovanja od strane OCD-a. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neformalno obrazovanje se promoviše zakonima i nacionalnom strategijom – Zakon o obrazovanju odraslih, Zakon o osnovama obrazovanja i vaspitanja, Strategija za razvoj obrazovanja u Srbiji do 2020. • Građansko obrazovanje je kao obavezni izborni predmet uključeno u nastavni program osnovnih i srednjih škola. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postojeće obrazovne institucije ne nude niti pružaju formalno obrazovanja za rad/uključivanje u civilni sektor. • OCD je dozvoljeno da akredituju program neformalnog obrazovanja. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje neformalnog obrazovanja u strategije i politike koje će biti usvojene sledeće godine. • Građansko obrazovanje kao predmet treba da postane obavezno, dok versko obrazovanje treba ukinuti. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje mogućnosti društvenog angažovanja u organizacijama civilnog društva u obrazovni sistem.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva

Podoblast 3.1.: Okvir i prakse za saradnju

Princip: Postoji strateški pristup unapređenju saradnje na relaciji država – organizacije civilnog društva i razvoju organizacija civilnog društva

STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. Preko politika i strategija, država priznaje važnost razvoja i saradnje sa sektorom.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Postoje strateški dokumenti koji regulišu odnos države i civilnog sektora kao i razvoj civilnog društva. 2) Strateški dokument sadrži ciljeve i mere, kao i dostupna sredstva te jasnu podelu odgovornosti (akcioni plan sa indikatorima). 3) Strateški dokument sadrži mere koje su razvijene u konsultaciji sa civilnim sektorom ili po preporukama civilnog sektora. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Još uvek ne postoji nacionalni dokument o pravilima i praksama za saradnju između Vlade i organizacija civilnog društva, ali su organizacije civilnog društva aktivno učestvovali u pripremi nacionalnih pravnih i strateških dokumenata (brojnih zakona, Strategije za smanjenje siromaštva, Nacionalne strategije za mlade, lokalnih strategija za razvoj opština u Srbiji). • Postoji nedostatak jasnih mehanizama za konsultacije sa organizacijama civilnog društva koji bi obezbedio da civilno društvo (ili građani, po tom pitanju) bude na odgovarajući način konsultovano u procesu pravljenja nacrtova i usvajanja zakona ili politika; međutim, postoje primeri učešća organizacija civilnog društva u određenim fazama. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usvajanje strateškog dokumenta/nacionalne strategije. • Poboljšanje statističkih analiza koje su vezane za organizacije civilnog društva.
	<p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) OCD-i iz različitih oblasti interesovanja redovno učestvuju u svim fazama razvoja strateškog dokumenta, u njegovom sprovođenju i evaluaciji. 2) Postoje primeri koji pokazuju da su saradnja između države i OCD-a, kao i razvoj civilnog društva, unapređeni i da su sprovedeni u skladu sa ili i šire nego što su mere predviđene strateškim dokumentom. 3) Sprovođenje strateškog dokumenta se prati, procenjuje i periodično se vrši revizija. 4) Državne politike za saradnju između države i OCD-a te razvoj građanskog društva zasnovani su na pouzdanim podacima koje je prikupila nacionalna statistika, uzimajući u obzir raznovrsnost sektora. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Generalno, organizacije civilnog društva su uključene u fazu komentarisanja i javnu debatu, ali ne u fazu stvaranja i oblikovanja politika. • Agencija za privredne registre priprema izveštaj o finansijskim podacima o neprofitnim institucijama u Srbiji. 	<p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje organizacija civilnog društva u sve faze oblikovanja politike.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva			
Podoblast 3.1.: Okvir i prakse za saradnju			
Princip: Postoji strateški pristup unapređenju saradnje na relaciji država – organizacije civilnog društva i razvoju organizacija civilnog društva			
STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Država priznaje, kroz rad institucija, važnost razvoja sektora i saradnje s njim.	<p>Zakonodavstvo:</p> <p>1) Država priznaje, kroz rad institucija, važnost razvoja sektora i saradnje s njim.</p> <p>Praksa:</p> <p>1) Institucija ili mehanizam (mehanizmi) na nacionalnom nivou ima dovoljno resursa i ovlašćenja da facilitira dijalog između OCD i vlade, diskutujući o izazovima i predlažući osnovne politike za razvoj civilnog društva.</p> <p>2) CSO se redovno konsultuju i uključuju u procese i donošenje odluka od strane kompetentnih institucija ili mehanizma/mehanizama.</p>	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom je osnovana 2010, kao institucija na nacionalnom nivou sa mandatom za olakšavanje saradnje sa organizacijama civilnog društva. SEKO mehanizam se upotrebljava da uključi organizacije civilnog društva u proces programiranja IPA . <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kancelarija je postala operativna u potpunosti, pružajući podršku Vladinim institucijama u razumevanju i prepoznavanju uloge organizacija civilnog društva u procesima odlučivanja. Istovremeno, Kancelarija uspešno olakšava komunikaciju između ova dva sektora u procesu definisanja i primene zakonodavnih procedura i javnih politika. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> Usvajanje Smernica za uključivanje OCD u procese donošenje odluka. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> Uvođenje više od jednog mehanizma (Kancelarija) za direktnu komunikaciju sa ministarstvima i drugim organima . Organizacije civilnog društva treba uključiti u sve faze ovog procesa.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva			
Podoblast 3.2: Uključivanje u procese donošenja politika i odluka			
Princip: Organizacije civilnog društva su efikasno uključene u proces donošenja politika i odluka			
STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. Postoje standardi koji omogućavaju sudelovanje OCD-a u donošenju odluka, što dozvoljava blagovremeni input OCD-a.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Postoje jasno definisani standardi o sudelovanju OCD-a u procesima donošenja politika i odluka, u skladu sa najboljim regulatornim praksama koje propisuju minimum zahteva koje treba da ispunи svaki proces donošenja politike. 2) Državne politike obezbeđuju obrazovne programe/obuku za državne službenike o sudelovanju OCD-a u radu javnih institucija. 3) Prema integralnim propisima, zahtevaju se određene jedinice ili službene osobe u vlasti, ministarstvima ili drugim Vladinim agencijama da koordinišu, prate i izveštavaju o sudelovanju OCD-a u njihovom radu. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Javne institucije rutinski pozivaju sve zainteresovane OCD-e da u ranoj fazi daju svoje komentare na inicijative koje se odnose na politiku/zakon. 2) OCD-i dobijaju adekvatne informacije o sadržaju nacrta dokumenta i o detaljima konsultacije, uz dovoljno vremena za odgovor. 3) Povratnu informaciju o rezultatima konsultacija, u pismenom vidu, javne institucije daju javnosti na uvid, uz iznošenje razloga zašto neke preporuke nisu u to uključene. 4) Većina državnih službenika zaduženih za pravljenje nacrta javnih politika uspešno je završila neophodne obrazovne programe/obuku. 5) Većina jedinica/službenih osoba koje koordinišu i prate javne konsultacije funkcionalni su i imaju dovoljno kapaciteta. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavši da su odnosi između Vlade i organizacija civilnog društva i dalje fragmentisani bez strukturisanih formi saradnje između ova dva sektora. Kancelarija je napravila Nacrt smernica za učešće zainteresovane javnosti u procesima odlučivanja, koje Vlada treba da usvoji. • Opšti programi profesionalne oblike za državne službenike u državnoj administraciji i Vladinim službama za 2012. i 2013. definišu obuku o saradnji između državne administracije i civilnog društva u okviru kreiranja isprovođenja javne politike: zakona, institucionalnog i finansijskog okvira. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Država sve više poziva predstavnike civilnog društva da učestvuju u diskusijama, što je često površno i pokrenuto na osnovu zahteve donatora i preduzima se kako bi se donatorima pokazalo da je civilno društvo uključeno u proces. • Većina organizacija civilnog društva je konsultovana u finalnoj fazi oblikovanja nacrta zakona/politike bez dobijanja dovoljno informacija i u trenutku kada je bilo kakva promena gotovo nemoguća. • Nedovoljan broj državnih službenika učestvuje u obukama (25–30 po obuci). Veći problem predstavlja profil osoba koje učestvuju u obuci – osobe koje nisu direktno uključene u relevantne operacije i/ili su manje opterećene radnim zadacima učestvuju u obuci za profesionalni razvoj. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usvojiti standard. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje organizacija civilnog društva u procese donošenja odluka u ranoj fazi. • Izgradnja kapaciteta državne administracije za razumevanje važnosti i uloge organizacija civilnog društva.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva			
Podoblast 3.2: Uključivanje u procese donošenja politika i odluka			
Princip: Organizacije civilnog društva su efikasno uključene u proces donošenja politika i odluka			
STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Svi nacrti politika i zakona lako su i blagovremeno dostupni javnosti.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Postojeće zakonodavstvo obavezuje javne institucije da sve nacrte zakona i politika, kao i one usvojene, učine javnim, a izuzeci su jasno definisani i u skladu sa međunarodnim normama i najboljim praksama. 2) Za pristup javnosti informacijama/dokumentima postoje jasni mehanizmi i procedure. 3) Postoje jasno propisane sankcije za državne službenike/jedinice u slučaju kršenja zakonskih zahteva za pristup javnim informacijama. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Javne institucije aktivno objavljaju nacrte zakona i politika, kao i one usvojene, osim ako isti ne potпадaju pod zakonom propisane izuzetke. 2) Javne institucije odgovaraju na većinu zahteva za pristup javnim informacijama u okviru zakonom propisanog roka, i u jasnom obliku daju pismena objašnjenja o razlozima odbijanja, te ističu pravo na žalbu i navode žalbenu proceduru. 3) Slučajevi kršenja zakona se sankcionisu. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poslovnik Narodne skupštine definiše dokumenta koja moraju biti objavljena na sajtu Narodne skupštine. Poslovnik Vlade propisuje njen rad kao javan. • Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja definiše jasne procedure za pristup javnim informacijama, izuzetke i rokove koje treba poštovati, kao i sankcije za državne službenike koji krše zakonske zahteve za pristup javnim informacijama. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postoji nekoliko sajtova/portala koji objavljaju zakonska, strateška dokumenta i javne pozive (e-uprava/, paragraf.rs, i drugi). • Godišnji izveštaj o primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti sadrži relevantne podatke o zahtevima za pristup javnim informacijama i broj/razloge prekršaja. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Unapređenje blagovremenog objavljanja nacrtta zakona.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva			
Podoblast 3.2: Uključivanje u procese donošenja politika i odluka			
Princip: Organizacije civilnog društva su efikasno uključene u proces donošenja politika i odluka			
STANDARD 3	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
3. Predstavnici OCD-a su ravноправni partneri u diskusijama u međusektorskim telima, a biraju se po jasno definisanim kriterijumima i procesima.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Postojeće zakonodavstvo zahteva od javnih institucija da pozivaju predstavnike OCD-a u različita tela u kojima se donose odluke i/ili u savetodavna tela koja osnivaju javne institucije. 2) Postoje jasne smernice o tome kako osigurati da civilno društvo bude predstavljeno na odgovarajući način, a na osnovu transparentnih i unapred određenih kriterijuma. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Savetodavna tela i ona koja donose odluke o pitanjima i politikama relevantnim za civilno društvo u celini, uključuju predstavnike OCD-a. 2) Predstavnicima OCD-a u ovim telima je omogućeno da slobodno predstavljaju i brane svoje stavove, i da za to ne budu sankcionisani. 3) Predstavnici OCD-a se biraju putem procesa selekcije, koji se smatraju poštenim i transparentnim. 4) Učešće u ovim telima ne spričava OCD-e da koriste alternativne načine javnog zagovaranja ili promovisanja alternativnih stavova, koji nisu u skladu sa stavom dotičnog tela. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ne postoje formalni zahtevi/obaveze u vezi sa učešćem organizacija civilnog društva u raznim organima za donošenje odluka i/ili savetodavnim organima, kao ni jasne smernice za obezbeđivanje pomenutog. • Vladin Pravilnik propisuje obavezno javno slušanje; predlagač mora da sproveđe javno slušanje u pripremi zakona koji u značajnoj meri menja određena pitanja ili pitanja koja su od posebnog interesa za javnost • Određeni nivo saradnje je takođe uspostavljen sa Narodnom skupštinom Srbije i postoje primeri učešća organizacija civilnog društva u plenarnim zasedanjima i zasedanjima skupštinskih odbora, kao i u javnim slušanjima. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizacije civilnog društva navode da praksa konsultovanja sa organizacijama civilnog društva nije razvijena. Pozivi izostaju; ne obezbeđuje se dovoljno vremena za komentarisvanje, pozivi se šalju u kasnijim fazama razvoja kada se mogu napraviti samo minimalne promene. Takođe, organizacije civilnog društva su istakle da povratne informacije o ishodu konsultacija, kao i odgovori na komentare, uglavnom izostaju. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljanje smernica i jasnih kriterijuma za obezbeđivanje odgovarajuće zastupljenosti organizacija civilnog društva. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Blagovremeno organizovanje konsultacionog procesa; treba dostaviti povratne informacije nakon što organizacije civilnog društva predaju preloge i komentare.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva

Podoblast 3.3: Saradnja u pružanju usluga

Princip: Postoji potporno okruženje za uključivanje organizacija civilnog društva u pružanje usluga.

STANDARD 1	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
1. OCD su angažovane na pružanju različitih usluga i konkurišu za državne ugovore ravnopravno sa ostalim davaocima usluga	Zakonodavstvo: 1) Postojeći zakoni dopuštaju OCD-ima da pružaju usluge u različitim oblastima, kao što su obrazovanje, zdravstvo, socijalne usluge. 2) Nema prepreka da OCD-i pružaju usluge koje nisu definisane zakonom („dodatne“ usluge). 3) Postojeći zakoni ne nameću OCD-ima dodatne opterećujuće zahteve koji ne postoje za druge davaoce usluga.	Zakonodavstvo: • Zakon o socijalnoj zaštiti (mart 2011) uvodi organizacije civilnog društva kao potencijalne pružaoce usluga, što predstavlja novitet u poređenju sa prethodnim zakonom i može imati značajan uticaj na rad i održivost organizacija civilnog društva koje su uključene u oblast socijalne zaštite. • Organizacijama civilnog društva dozvoljeno je pružanje inovativnih usluga. • Usvajanjem brojnih podzakonskih akata o standardizaciji i licenciranju, organizacijama civilnog društva nametnuti su opterećujući zahtevi. • Zakon o javnim nabavkama (2012) zahteva transparentnu tendersku proceduru u slučaju nadmetanja za finansiranje usluga iz javnih izvora, uz kriterijume koje mnoge organizacije civilnog društva ne mogu ispuniti.	Zakonodavstvo: • Izmene Zakona o socijalnoj zaštiti. • Uvođenje socijalnih ugovora.
	Praksa: 1) OCD su sposobne da dobiju ugovor u konkurenciji sa ostalim davaocima usluga i angažovane su na pružanju raznovrsnih usluga (npr. obrazovanje, zdravstvo, istraživanje i obuka). 2) OCD su uključene u sve faze razvoja i pružanja usluga (utvrđivanje/procena potreba, određivanje usluga koje na najbolji način zadovoljavaju te potrebe, monitoring i evaluacija). 3) Kad se traži prethodna registracija/dobijanje licence, procedura za dobijanje istih nije preterano komplikovana.	Praksa: • Organizacije civilnog društva nisu uključene u sve faze razvoja i pružanja usluga, imajući u vidu činjenicu da samo državne institucije – Centri za socijalni rad – imaju ovlašćenje da vrše procenu da li postoji potreba za socijalnim uslugama i za kojim uslugama postoji potreba. • Proces dobijanja licence za pružanje socijalnih usluga je previse komplikovan za organizacije civilnog društva tako da veoma mali broj organizacija civilnog društva ima priliku da dobije licencu. Primetno je i favorizovanje javnih ustanova (centara za socijalni rad) u procesu licenciranja. Nedostatak licence ima efekat da organizacije civilnog društva ne mogu biti finansirane iz javnih sredstava za pružanje usluga, što će uticati na veliki broj korisnika socijalnih usluga koji neće biti održiv.	Praksa: • Povećanje kapaciteta organizacija civilnog društva za nastupanje u funkciji pružalaca usluga

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva

Podoblast 3.3: Saradnja u pružanju usluga

Princip: Postoji potporno okruženje za uključivanje organizacija civilnog društva u pružanje usluga.

STANDARD 2	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
2. Država se obavezala da finansira usluge i to finansiranje je predvidljivo i stoji na raspolaganju na duži period.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Budžet obezbeđuje finansiranje različitih vrsta usluga koje mogu pružiti OCD, uključujući višegodišnje finansiranje. 2) Ne postoje zakonske prepreke da OCD-i dobiju javne finansije za pružanje različitih usluga (bilo putem nabavki ili drugih vrsta ugovora ili putem mehanizama granta). 3) OCD-i mogu potpisati dugoročne ugovore za pružanje usluga. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) OCD-i su primaoci sredstava za usluge. 2) OCD-i dobijaju dovoljno finansija za pokrivanje osnovnih troškova usluga za koje su potpisali ugovor da će ih pružati, uključujući srazmerne institucionalne (režijske) troškove. 3) Nema kašnjenja u plaćanju, a finansiranje je fleksibilno, u cilju pružanja najboljeg kvaliteta usluga. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budžetske linije 472 – Izdvajanja za socijalnu zaštitu, 424 – Specijalizovane usluge, 423 – Ugovaranje usluga iz državnog budžeta. • Nije dostupno višegodišnje finansiranje. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glavni problem predstavlja to što organizacije civilnog društva nisu u mogućnosti da dobiju licencu za pružanje usluga, što povlači i nemogućnost da budu korisnici javnih sredstava. • Sredstva koja se dodeljuju organizacijama civilnog društva su nedovoljna; prisutna su odlaganja i nepoštovanje rokova od strane državnih institucija. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dopuna zakona koja omogućava višegodišnje finansiranje. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obezbeđivanje dovoljnih finansijskih sredstava za pokrivanje osnovnih troškova organizacija civilnog društva, uključujući režijske troškove. • Uvođenje više fleksibilnosti u finansiranje.

Oblast 3: Odnos na relaciji Vlada – organizacije civilnog društva			
Podoblast 3.3: Saradnja u pružanju usluga			
Princip: Postoji potporno okruženje za uključivanje organizacija civilnog društva u pružanje usluga.			
STANDARD 3	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
3. Država je jasno definisala procedure za ugovaranje usluga, što dopušta transparentni odabir davalaca usluga, uključujući OCD-e.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Postoji jasna i transparentna procedura putem koje se finansiranje za usluge distribuira među davaocima istih. 2) Cena nije glavni kriterijum za odabir davalaca usluga, a koja je najveća vrednost određuje se na osnovu kvaliteta usluga i finansijske procene kandidata. 3) Postoje jasne smernice o tome kako obezbediti transparentnost i izbeći sukob interesa. 4) Kandidat ima pravo da podnese žalbu protiv rezultata konkursa. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Za mnoge usluge ugovori se sklapaju sa OCD-ima. 2) Smatra se da su konkursi pošteni i da se izbegavaju sukobi interesa. 3) Državna službena lica dovoljno su sposobna da organizuju procedure. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakon o javnim nabavkama propisuje jasne procedure i vrste procedura za distribuciju finansijskih sredstava za usluge. • Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, naručilac je dužan da obezbedi najkvalitetnije i najekonomičnije pružanje usluga socijalne zaštite koje se nabavljaju putem javne nabavke. • Zakon o javnim nabavkama obezbeđuje transparentnost i reguliše pitanja sukoba interesa. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neki od poziva/konkursa su osmišljeni tako da se unapred zna koliko će ispuniti kriterijume, što je čest slučaj sa konkursima za nabavku socijalnih usluga, u kojima se favorizuju centri za socijalni rad ili druge državne institucije u odnosu na organizacije civilnog društva. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje ugovora za nabavku usluga socijalne zaštite (social contracting). <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Treba usvojiti akcioni plan za primenu zakona.
STANDARD 4	INDIKATORI	NALAZI	PREPORUKE
4. Postoji jasan sistem odgovornosti, monitoringu i evaluacije pružanja usluga.	<p>Zakonodavstvo:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Postoji zakonska mogućnost da se vrši monitoring kako potrošnje tako i kvaliteta davalaca usluga. 2) Za usluge postoje jasni standardi kvaliteta, kao i procedure monitoringa. <p>Praksa:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) OCD-i ne podležu preteranoj kontroli. 2) Monitoring se redovno sprovodi prema unapred najavljenim procedurama i kriterijumima. 3) Sprovodi se redovna evaluacija kvaliteta i efekta/uticaja pruženih usluga, i to je dostupno javnosti. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta mogućnost je propisana Zakonom o socijalnoj zaštiti, kao i Pravilnikom o licenciranju organizacija civilnog društva kao pružalaca usluga i Pravilnikom o uslovima i standardima za pružanje socijalnih usluga. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monitoring/praćenje se obavlja tokom sprovođenja projekta, ali je izostavljena ocena kvaliteta i efekta/uticaja pruženih usluga. 	<p>Zakonodavstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dopuna zakona koja omogućava višegodišnje finansiranje. <p>Praksa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Novi Zakon o socijalnoj zaštiti koji uvodi pružanje socijalnih usluga od strane organizacija još u ranoj fazi primene.

KORIĆENA LITERATURA I KORISNI LINKOVI

1. Lista zakonskih i strateških dokumenata, izveštaja i analiza koje su korišćene

- Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik br. 98/2006
- Zakon o udruženjima, Službeni glasnik br. 51/09
- Zakon o zadužbinama i fondacijama, Službeni glasnik br. 88/2010
- Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre, Službeni glasnik br. 99/2011
- Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik br. 22/2009
- Zakon o okupljanju građana, Službeni glasnik br. 101/2005
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Službeni glasnik br. 36/2010,
- Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, „Sl. glasnik RS”, br. 97/2008, 104/2009 - dr. zakon, 68/2012 - odluka US i 107/2012)
- Krivični zakon, Službeni glasnik br.12/2012
- Zakon o dopunama Zakona o budžetskom sistemu, Službeni glasnik br. 93/12.
- Zakon o računovodstvu, Službeni glasnik br. 62/2013,
- Zakon o volontiranju, Službeni glasnik br. 36/2010,
- Zakon o radu, Službeni glasnik br. 32/2013,
- Zakon o porezu na dobit pravnih lica, Službeni glasnik br 47/2013,
- Zakon o porezima na imovinu, Službeni glasnik br 57/2012,
- Zakon o porezu na dodatu vrednost, Službeni glasnik br. 84/2004, 86/2004 - ispr., 61/2005, 61/2007, 93/2012, 108/2013 i 6/2014 - usklaćeni din. izn.
- Zakon o budžetu RS za 2013
- Zakon o sprečavanju sukoba interesa pri vršenju javnih funkcija, Službeni glasnik br. 43/04;
- Zakon o javnim nabavkama, Službeni glasnik br.124/2012.
- Zakon o javnoj svojini, Službeni glasnik br. 88/2013,
- Zakon o lokalnim samoupravama, Službeni glasnik br. 129/2007,
- Zakon o finansiranju lokalnih samouprava, Službeni glasnik br.93/2012
- Zakon o igrama na sreću, Službeni glasnik br. 88/2011, 93/2012
- Zakon o socijalnoj zaštiti, Službeni glasnik br. 24/2011,
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Službeni glasnik br. 55/2013
- Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja, Službeni glasnik br.16/11
- Uredba o uslovima pribavljanja i otuđenja nepokretnosti neposrednom pogodbom, davanja u zakup stvari u javnoj svojini i postupcima javnog nadmetanja i prikupljanja pismenih ponuda, Službeni glasnik br. 16/11,
- Uredba o osnivanju Kancelariji za saradnju sa civilnim društvom, Službeni glasnik br.26/10
- Poslovnik Vlade, Službeni glasnik br. 61/2013.
- Poslovnik Narodne Skupštine, Službeni glasnik br. 21/2010,
- Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje socijalnih usluga
- Strategija razvoja i promocije društveno odgovornog poslovanja u Republici Srbiji za period od 2010. do 2015. godine
- Nacionalna strategija za mlade 2009-2014
- Strategija za razvoj obrazovanja u Srbiji do 2020.
- Godišnji zbirni izveštaj o utrošku sredstava koja su kao podrška programskim aktivnostima obezbeđena i isplaćena udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva iz sredstava budžeta Republike Srbije u 2011. godini, Kancelarija za saradnju sa civilnim durštvom
- Izveštaj o primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i zaštiti podataka o ličnosti za 2012, Poverenik za sloboden pristup informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, 2012.
- Izveštaj o rezultatima implementacije mera socijalne politike u 2011/2012., Građanske Inicijative, 2013.
- Analiza poreskih i finansijskih zakona koji regulišu poslovanje organizacija civilnog društva, Autor: Milan Negevanović, naručilac: Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom, 2013
- Izveštaj o finansijskim podacima za nefitne institucije u Srbiji u 2012., Agencija za privredne registre Republike Srbije, 2013
- Izveštaj o analizi potreba OCD u Srbiji za 2011. i 2012., TACSO Projekat, Kancelarija u Republici Srbiji
- Publikacije „Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva u Srbiji u 2011.“, Građanske inicijative, 2011
- Publikacija „Pregled mreža organizacija civilnog društva u Srbiji“, TACSO kancelarija, Srbija, jun 2012.
- Komparativna analiza uloge civilnog društva u pružanju usluga socijalne zaštite na Zapadnom Balkanu, SECONS, 2013.
- Individualna i korporativna filantropija u Srbiji, praksa i stavovi građana i predstavnika kompanija, Balkanski fond za lokalne inicijative, (BCIF), 2012

2. Korisni linkovi

- <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly.467.html>
- <http://civilnodrustvo.gov.rs/>
- <http://www.seio.gov.rs>
- <http://www.apr.gov.rs>
- <http://suk.gov.rs/sr/pocetna/>
- <http://www.poverenik.rs/en.html>
- <http://www.ombudsman.rs/>
- <http://www.ravnopravnost.gov.rs/index.php?lang=en&pismo=eng>
- <http://www.euprava.gov.rs/>
- <http://www.paragraf.rs/>
- <http://www.gradjanske.org/page/civilSocietyDevelopment/sr/projekti/tekovine.html>
- <http://www.cdspredlaze.org.rs/>
- <http://www.anem.rs>

BALKAN
CIVIL
SOCIETY
DEVELOPMENT
NETWORK

Gradanske
Inicijative

B | T | D

The Balkan Trust
for Democracy

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND